

UDK: 233.1:233.5
Pregledni članak
Pripremljen u rujnu 2000.

NAUK O ČOVJEKU

Aecio E. Cairus

SAŽETAK

Nauk o čovjeku

Premda riječ "teologija" doslovce znači "rasprava ili studija o Bogu", čovjek je jedan od njezinih najvažnijih predmeta. Bog se otkrio kao Otac ljudskog roda (Mt 6,9), preko Sina koji se ne stidi nazvati ljudska bića svojom braćom i sestrama (Heb 2,11) i Duha koji uzima ljude za svoje prebivalište (1 Kor 6,19).

Premda nisu osjećali zbunjenost i očaj koji tako često nalazimo kod filozofa, biblijski pisci ipak postavljaju pitanja: Što je čovjek? i: Tko sam ja? Biblija ova pitanja smješta u okvir poštovanja prema Božjim djelima (Ps 8,5) i Njegove sućuti prema čovječanstvu (Job 7,17), zahvalnosti potaknute Njegovim milosrđem (2 Sam 7,18; Ps 144,3) i skrušenosti pred veličinom zadaće koju je On povjerio (Izl 3,11). Tako i mi trebamo postupiti. Teološka antropologija (proučavanje čovjeka s biblijskog gledišta) obično se proučava u vezi s kozmologijom (koja se bavi stvorenim svemirom), protologijom (iskonskim stanjem svijeta), hamartiologijom (potpuno drugačijim stanjem koje je uzrokovao grijeh) i eshatologijom (naukom o posljednjim događajima).

To je ispravno jer stvari zahtijevaju razmatranje u njihovom prirodnom kontekstu (otuda i veza s kozmologijom). Premda je ova povezanost danas zamračena posljedicama grijeha, podrijetlo bića i njegova sudbina otkrivaju njegovu narav. Tako se narav ljudskih bića otkriva u njihovom stvaranju (protologiji) i u budućem stanju (eshatologiji).

U ovom je eseju pojam "čovjek" uporabljen u generičkom smislu što ga nalazimo u Postanku 1,27, a odnosi se podjednako na muškarce i žene.

Ključne riječi: *Nauk-o-čovjeku; teološka-antropologija; protologija; hamartiologija*

SADRŽAJ

- I. Prvotno stanje čovjeka
 - A. Biblijska informacija
 - B. Božja slika u čovjeku
 - 1. Čovjekovo mjesto u stvaranju
 - 2. Sadržaj slike
 - 3. Prvotna pravednost
 - C. Spolnost u njezinom izvornom stanju
 - 1. Čovjekova potreba za društvom
 - 2. Stvaranje žene
 - 3. Značenje braka
 - D. Prvotno jedinstvo ljudskog roda
 - E. Unutarnji život i njegova organska potpora
 - 1. Cjelovitost čovjekove osobe
 - 2. Biblijski monizam
 - 3. "Duša" i "duh" u Bibliji
- II. Čovjekovo sadašnje stanje
 - A. Biblijski podaci
 - B. Grijeh, sveprisutna stvarnost
 - 1. Rimljanima 5,12
 - 2. Pogrešno shvaćen tekst
 - 3. Neodoljive sklonosti
 - 4. Pobjeda nad sklonostima
 - 5. Ljudska pokvarenost i posljedice po društvo
 - C. Smrt, krajnji neprijatelj
 - 1. Smrt kao kazna za grijeh
 - 2. Poražena smrt
 - 3. Vrijednost uništavajuće naplate
- III. Čovjekovo buduće stanje
 - A. Privremeno boravište spašenih
 - B. Trajni dom spašenih
 - C. Buduće tijelo
- IV. Odras biblijskog nauka o čovjeku na kršćanski život
- V. Povijesni pregled
 - A. Monizam i dualizam
 - B. Adventističko odbacivanje urođene besmrtnosti
 - C. Univerzalnost grijeha
 - D. Adventističko mišljenje
- VI. Literatura
 - Dodatak A: Status žene u Bibliji
 - Dodatak B: Odnosi između muža i žene

I. Prvotno stanje čovjeka

A. Biblijska informacija

Premda u Bibliji nalazimo mnoštvo informacija o čovjeku i njegovom podrijetlu, prva dva poglavlja u Postanku posebno raspravljaju o ovom predmetu i tijekom niza stoljeća bila su najveći izvor za teološka razmišljanja.

Nažalost, u suvremeno doba izvještaji što ih sadržavaju ova poglavlja često se više ne smatraju jedinstvenom cjelinom, nego dvama različitim prikazima stvaranja. Točno je da Postanak 2,4 počinje kao nova naracija (priča o raju), koja se razlikuje od Postanka 1,1–2,3 (izvještaj o stvaranju), ali ga dopunjuje. (Vidi Stvaranje, I. B. 1-2.)

Izvještaj o stvaranju opisuje nastanak života i radosti zahvaljujući Božjem stvaralaštvu. Naracija o raju objašnjava nastanak grijeha i nevolja u svijetu zbog čovjekove neposlušnosti. Javlja se aluzije na Božja stvaralačka djela, ali s drugačijom namjerom. Različitost u redosljedu njihova prikaza odgovara unutarnjim potrebama naracije, a ne različitim koncepcijama kronologije događaja. U priči o raju nalazimo misaoni nastavak priče o stvaranju, kao i srodnost jezika i strukture. Značenje različitih dijelova u samom izvještaju možemo pogrešno shvatiti ako ne vidimo ovo jedinstvo.

Pitanje propisa o hrani samo je jedan primjer ovoga jedinstva. U Postanku 1,29.30 prvom je ljudskom paru zapovjedbno da jede “sve bilje što se sjemeni” i “sva stabla plodona što u sebi nose svoje sjeme” – žitarice i voće. S druge strane životinje trebaju jesti “sve zeleno bilje”. Zbog toga je vrt s voćem u Postanku 2,8.9 bio logično mjesto prebivanja za Adama i Evu. U svojoj prvoj rečenici zmija je ženi pokazala da je potpuno svjesna ograničenja svoje vlastite prehrane. Njezine bi se riječi mogle prevesti: “Pa što onda ako [‘a???’ ki] je Bog rekao da ne smijete jesti ni s jednog drveta u vrtu?” (vidi Post 3,1)

Neki tvrde da nakana Postanka 1 i 2 nije bila opisivanje svega što je bilo stvoreno, već samo po kome i s kojim ciljem. Naprotiv, upravo nam način stvaranja pokazuje narav ljudskog stvaranja. To i jest očita namjera biblijskog pisca.

B. Božja slika u čovjeku

Ključna informacija da su ljudska bića stvorena na Božju sliku nalazi se u Postanku 1,26.27: “I reče Bog: ‘Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar. ...’ Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih.”

1. Čovjekovo mjesto u stvaranju

Da bismo odredili mjesto ljudskog para u Božjem stvaranju, moramo obratiti pozornost na božanski cilj stvaranja ljudskih bića, na značenje “Božje slike” i biblijske asocijacije na ovaj izraz.

a. Božja namjera pri stvaranju čovjeka. Biblija se razlikuje od starih filozofa (na primjer Platona) koji su tvrdili da je Bog stvorio svijet kako bi mogao sebe izraziti. Bog svojom naravi nije bio primoran na stvaranje ničega, već je to odlučio slobodno da bi se mogla očitovati Njegova dobrota, mudrost i sila – Njegova “slava” – kako to daje na znanje Psalam

19,2-5.

Istina je da čovječanstvo postoji na slavu Bogu, ali ne zato što bi On želio da bude neka vrsta kozmičkog zbora koji Mu pjeva hvalu. Umjesto toga ono pridonosi Božjoj slavi zato što je stvoreno na izuzetno hvalevrijedan način za zajednicu ljubavi s Njim (usp. Ps 100,1-4).

b. Božji autoportret. Prema izvještaju o stvaranju, Bog je prvo odredio tri para prirodne sredine: odvojio je svjetlo od tame (prvi dan, Post 1,3-5), vodu od zraka (drugi dan, rr. 6-8) i kopno i njegovu vegetaciju od mora (treći dan, rr. 9-13). Zatim je ovaj prostor nastavio popunjavati svjetlećim tijelima koja odgovaraju osvjetljenom i mračnom nebu (četvrti dan, rr. 14-19), stvorenjima koja lete u zraku i stvorenjima koja plivaju u vodi (peti dan, rr. 20-23) te kopnenim stvorenjima na zemlji pokrivenoj vegetacijom (šesti dan, rr. 24.25). (Vidi Stvaranje, I. A. 1-10.)

Dokle god to nije bilo obavljeno, nije se pojavljivao čovjek. "I reče Bog: 'Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar...'. Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih." (rr. 26.27)

Stvaranje na Božju sliku ne smijemo miješati sa stvarnom Božjom slikom. Sunce odražava svoju sliku na površini jezera. Slikar slika na platnu to nebesko tijelo. To dvoje nisu slike Sunca u istom smislu. Prva je autoprojekcija i ima veze sa samom naravi Sunca budući da je dio njezina zračenja. Druga je nastala izradom slike Sunca, a ona se sastoji od pigmenata na platnu i nije potekla od same zvijezde.

Krist je po svojoj naravi vječna slika Boga. On je "odsaj Slave i otisak Bića njegova" (Heb 1,3 – JB). On je izvan svake sumnje "slika Boga nevidljivog" (Kol 1,15 – JB). Kao takav On je sam stvorio i načinio čovjeka na Božju sliku (r. 16), premda je bez sumnje cijelo Božanstvo uključeno u izraz "načinimo". Ljudi su Božja slika; nisu produžetak Njegova bića, već portret koji je nastao Njegovim stvaralačkim činom.

c. Biblijske asocijacije pojma "na Božju sliku". Neznabožački filozofi zamislili su svijet kao sliku njegova stvoritelja. Nasuprot tome, Sveto pismo stvaranje na Božju sliku ograničava samo na čovjeka (Post 1,26.27; 1 Kor 15,49). Kontekst u kojem se nalazi ovaj izraz u Postanku 1,26.27 povezuje ovu sliku s položajem na samom vrhu cjelokupnog materijalnog stvaranja.

Ovo možemo pokazati u progresiji u tekstu koji opisuje tjedan stvaranja, od same energije (svjetla) i anorganske materije u atmosferi, moru i na kopnu, do biljnog i životinjskog svijeta koji kulminira s ljudskim rodom. Zapaža se također i promjena u izrazu odobravanja, od "dobro" prije stvaranja čovjeka (rr. 4.12.18.21.25), do "bijaše veoma dobro" (r. 31) kad je on stvoren. Osim toga, Božanstvo se savjetuje samo prije stvaranja čovjeka (r. 26).

Najviši čovjekov položaj vidljiv je po posebnoj pozornosti koju mu Bog poklanja prije nego što mu je udahnuo život (Post 2,7). Osim toga, Adam ne može naći odgovarajućeg druga među životinjama (r. 20). Dostojanstvo koje je povezano s položajem čovjeka kao Božje slike istaknuto je u Postanku 9,6 gdje se za ubojice traži smrtna kazna. Sve što prijeti čovjekovu životu, smatra se napadom na Boga kojega predstavlja.

2. Sadržaj slike

Nije odmah jasno u kojem točno smislu nosimo Božju sliku. Ako naglasak stavimo na slič-

nost Bogu, kako slabša ljudska bića mogu biti slična Beskonačnome? Cijelo čovjekovo tijelo odgovara potrebama sredine. Naš oblik, veličina i izgled povezani su s uvjetima na planetu Zemlji. Je li Božja sredina slična našoj? Ili bismo sličnost trebali ograničiti na duhovno? Ako je tako, jesu li duhovne značajke manje dostojne Božanstva od tjelesnih? Mislioci svih mogućih razdoblja bavili su se ovim pitanjima. U povijesnom dijelu (V) nalazimo pregled njihovih odgovora. Ovdje ćemo se koncentrirati na biblijske odgovore.

Da bismo odredili sadržaj Božje slike, moramo razmotriti božansku nakanu koja je izražena u Postanku 1,26: "Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična." Ova je namjera važna zato što pokazuje da se ljudsko biće nije jednostavno pretvorilo u Božju sliku, već je bilo pomno dizajnirano. Božja slika je daleko više od često nesvjesne vlastite projekcije u bilo kakvoj stvaralačkoj aktivnosti. Ova izjava o namjeri također daje uvid u Božju veću namjeru. (Vidi Stvaranje, I. A. 12.)

Misao da su ljudska stvorenja Božja slika prije svega ukazuje na njihovu ulogu kao Božjih predstavnika pred nižim stvorenjima (rr. 26.27; Psalam 8,7-9). Čovjek je trebao djelovati kao što Bog djeluje u svojem okruženju. To je značenje izraza "slika boga" koja se na starom Bliskom istoku odnosila na ljudsko biće; na primjer, faraon je bio "živa slika" Amona ili Ra. Nositi Božju sliku, dakle, ne znači toliko biti sličan Bogu, koliko predstavljati Ga. Čovjek je Božji suradnik (Post 2,4-6.15) i pomoćnik (Ps 8,4-9; 115,16).

S druge strane, ne možemo isključiti sličnost, premda ta misao nema središnje mjesto. Re-rezentativne funkcije ljudskih bića ne mogu se održati bez povezanosti sa Stvoriteljem. Zbog toga su tjelesne, intelektualne, društvene i duhovne sposobnosti, kao i sposobnost komuniciranja s Bogom sastavni dio koncepta Božje slike. Budući da su ljudi stvoreni na Božju sliku zato što su postavljeni iznad niže prirode, ta slika mora sadržavati sve što omogućuje ljudskom rodu da vlada u svojoj sferi kao što Bog vlada u svojoj.

Novi zavjet naglašava sličnost Bogu na području znanja (Kol 3,10), pravednosti i svetosti (Ef 4,24). Time u čovječanstvu ističe izvornu dobrotu koja proistječe iz Stvoritelja kojem je bilo jako stalo do toga da sve učini "veoma dobrim". Autoportreti Boga punog ljubavi i brižnosti nisu mogli zaobići zahvalnost i ljubav. Za njih su dobrota i sklad s Božjim uputama sasvim prirodni. Božja slika u čovjeku uključuje i moralnu narav.

Daleko od toga da vodi u zlorabljenje prirode, kako to ponekad tvrde humanistički ekolozi, vladanje nad prirodom čini ljudska bića odgovornima pred Bogom za način na koji se ponašaju u prirodi. Obično zlorabe svoj položaj oni koji imaju pristup nekoj baštini, ali im ona potpuno ne pripada. Puna vlast koja je prema izvještaju predana ljudima, samo naglašava da je očuvanje prirode u njihovom vlastitom interesu. Bog ljudskim bićima nije omogućio pristup samo prirodnim bogatstvima Zemlje, nego im je prepustio svekoliko upravljanje nad njom (Post 1,26). Prema Svetome pismu, priroda je čovjekova dragocjena baština. (Vidi Služba upravitelja, I. B.)

3. Prvotna pravednost

Tjelesne, intelektualne, društvene i duhovne sposobnosti tijesno su vezane uz dostojanstvo osobe, što je bitna karakteristika bića stvorenog na Božju sliku (1 Kor 11,7). S najvećom skromnošću i štovanjem divimo se Božjoj spremnosti da nam podari ove sposobnosti; mi se divimo

dostignućima čovječanstva (Ps 8). Istodobno nas može zbuniti paradoks da se ta Božja slika može ponašati na najbezbožniji način, kako je to u nedavnoj prošlosti viđeno čak i u visoko civiliziranim zemljama. Kako to stvorenje još uvijek smijemo nazvati "slikom Božjom"?

Paradoks se oslanja na jednu od naših najdražih sposobnosti: slobodu. Naša sličnost Bogu podrazumijeva ovisnost o Bogu, jer nešto može biti slika samo ako se slaže sa svojim uzorom. S druge strane sloboda otvara mogućnost osamostaljenja, što opet može dovesti do neslaganja. No samostalnost vodi neovisnosti samo kad slobodno biće želi ići svojim putem. Različiti putovi znače različita načela i ciljeve. Mi možemo dragovoljno prihvatiti svoje stanje kao slike Božje, skrušeno priznati svoju ovisnost i dragovoljno se pokoriti načelima Njegova kraljevstva, ili ih možemo odbaciti pretvarajući slobodu u pobunu.

"Bog stvori čovjeka jednostavnim." (Prop 7,29; "čestita" prema izvorniku) Svakako da nije bio savršen u smislu postizanja svega za što je bio sposoban; na primjer, bile su mu potrebne upute (Post 2,16.17), posebno o kušnji koju je donosilo stablo spoznaje. U ovoj kušnji bilo je na kocki mnogo toga, a sve je to trebalo pridonijeti razvitku njegove moralne zrelosti (Jak 1,2-4).

Moralno stanje s kojim su stvoreni naši praroditelji obično se opisuje kao stanje nevinosti, što znači da njihova krepost (sloboda od moralne nepravde) još nije bila ispitana. Krepost se zasniva na sposobnosti izbora, odnosno slobodnoj volji. Premda Biblija malo govori o ljudskoj volji, ona visoko cijeni ljudsku slobodu. Starozavjetno društveno zakonodavstvo oslobađalo je zarobljenike i robove nevoljnog statusa uobičajenog u staro doba i onemogućivalo da se s bližnjim Izraelcem postupa kao s imovinom. Izraelov Bog preuzima ulogu Otkupitelja (Iz 41,14; Jr 50,34) ili Osloboditelja svojeg naroda (Iz 61,1).

Isus Krist je svoju zadaću razumio u istom smislu (Lk 4,16.21). Međutim, ovo oslobođenje nije bilo samo društvenopolitičko. Novi zavjet naglašava da je čovjekovo robovanje grijehu (Rim 3 i 7) posljedica njegove pale naravi. Ono što sama spoznaja Božje volje ili Zakona nije mogla postići, Isus je postigao time što je ostao bezgrešan (Rim 8,3) i poslušan do same smrti na križu (Fil 2,6-8). Tako je postao Otkupiteljem onih koji su bili podvrgnuti ropstvu grijehu (Heb 2,25) i smrti, "jer je plaća grijeha smrt, a milosni dar Božji jest život vječni u Kristu Isusu, Gospodinu našem" (Rim 6,23).

No takvo oslobođenje nije sveopće ni automatsko. Dostupno je samo onima koji svojom voljom prihvate Krista (Iv 1,12) i rezultat je sloboda, ne zato da se vrate svojevoljnoj samostalnosti, već da ljube Boga i bližnjeg sukladno "zakonu slobode" (Jak 2,12). "Dakako, vi ste, braćo, k slobodi pozvani. Samo, neka ta sloboda ne bude pobuda tijelu, nego ljubavlju služite jedan drugomu." (Gal 5,13)

Mnogi biblijski izrazi ukazuju na moć osobnog izbora i odluke, uključujući hebrejske riječi *hāpēs* i *rāšōn*, te grčku *thelēma*. A još je važnije što se opomene i moralne upute u Svetome pismu ne mogu objasniti bez ljudske slobode i mogućnosti izbora. Božja volja je slobodna i neograničena, a Bog je slobodnu volju dao i bićima koja je stvorio.

Božja volja, načelo dobrote, nije apstraktna ni teška. Čak i u sadašnjem stanju ljudsko biće može lako odrediti što je pravo, ako se slaže da su božanske upute dobre (Rim 7,15-18). Ali u sadašnjem grešnom stanju ljudska je volja zarobljenik grijeha i potrebna joj je božanska milost da ostvari dobru Božju namjeru (rr. 24.25). U svojem iskonskom, čestitom stanju, čovjek je bio u stanju slijediti božanske upute. Bog je zamislio svemir bez smrti (Rim 8,21), podrazumijeva-

jući sposobnost strogog držanja Njegovih smjernica (Post 2,17). Nažalost, Božja stvorenja su istom slobodom mogla izabrati i smrt (to su i učinila). (Za druge primjedbe o "Božjoj slici" vidi BP v. 9. 2001-Grijeh, I. A. C; BP v. 11. 2003-Način življenja, I. A. 2.)

C. Spolnost u njezinom izvornom stanju

1. Čovjekova potreba za društvom

Premda je iz Postanka 2 jasno da muškarac i žena nisu stvoreni u isto vrijeme, 1. poglavlje zanemaruje ovaj protok vremena. Bog je stvorio ljudska bića kao muško i žensko (r. 27). "Adam" na hebrejskom jeziku zapravo nije osobno ime, već zbirna imenica koju bismo mogli prevesti kao "čovječanstvo" ili "narod" (usp. Post 5,2). Poseban izraz za muškarca, 'iš, javlja se u Bibliji prvi put poslije spominjanja žene, 'iššāh, (Post 2,23).

Izvjestaj iz raza spominje neko kratko vrijeme kad je postojalo samo jedno ljudsko biće, ali za njega nije bilo formule odobravanja, već upravo obrnuto: "Nije dobro da čovjek bude sam." (r. 18) Prema primjeru odnosa u Božanstvu (Iv 17,24), ljudi su stvoreni kao društvena bića. Kratko vrijeme samo s jednim 'adā^m trebalo mu je pokazati da u životinjskom svijetu nema para pa mu je zbog toga potrebna "pomoć" ili odgovarajući drug. Ideal izražen u stvaranju bio je da muškarac i žena oblikuju cjelinu u kojoj će se uzajamno dopunjavati i oslanjati jedno na drugo. Izolirani par ne ispunjava sve zahtjeve za društvenošću čovjeka, ali postupak stvaranja pokazuje njezinu važnost u Božjem planu.

Zato Biblija funkciju spolnosti stavlja u okvir zajedništva, intimnosti i dopunjavanja u kojem se ostvaruje prava ljudskost. Ova je ideja mnogo naprednija od ideja čiste reprodukcije, re-kreacije ili "oslobađanja od napetosti" na koju se spolnost često svodi.

2. Stvaranje žene

Mnogi su tumači zamijetili značenje načina na koji je žena stvorena (Post 2,21.22). Uzeta je od čovjekova rebra – ne od njegove glave ili nogu – što ukazuje na jednakost. Riječ iēlā, u ovom retku prevedena kao "rebro", na drugim je mjestima prevedena riječju "strana", što označava simetričan dio lista ili dvostrukih vrata (1 Kr 6,34), drugo identično krilo neke zgrade (Izl 16,16.17), suprotnu padinu nekog brda (2 Sam 16,13). Ako sačuvamo smisao "strane", onda možemo naglasiti jednakost i dopunjavanje muškarca i žene. Oni su zajedno tvorili ljudski rod, stvoreni su na Božju sliku da se pomažu i međusobno podupiru. Bog je objema povjerio vladavinu nad zemljom i onim što je na njoj (Post 1,28).

Prema Postanku 2,20 Bog je Adamu stvorio ēzer, što se najčešće prevodi kao "pomoć". Međutim hebrejska riječ ne podrazumijeva podložnost kako na to može ukazivati hrvatska riječ; ona može značiti "potporu" ili "dobročinitelja" i redovno se rabi za Boga koji pomaže ljudima (Ps 33,20; usp. Ps 54,6). Osim toga, fraza kenegdō, prevedena "kao što je on", potječe od izraza koji znači "ispred", što pokazuje da je pomoćnik kojega je Bog stvorio muškarcu trebao biti njegova kopija (pandan), njegova dopuna. (Vidi Stvaranje, I. B. 7.)

Neki su pisci u izvještaj u Postanku 2 učitali božanski određenu hijerarhiju spolova. Žena, stvorena radi muškarca (rr. 18-20), potekla je od muškarca koji joj je dao ime, pa je time ukazao na vlast koju ima nad njom (r. 23). Međutim u biblijskom izvještaju o stvaranju žene nema

prijelaza od nadmoćnijeg prema podređenom. Naprotiv, u Postanku 1 kretanje je suprotno, od nižih stvorenja prema višim, a u Postanku 2 od nepotpunosti prema cjelovitosti. Fizičko ishodenje ne podrazumijeva podložnost: čovjek nije podložan zemlji. Matthew Henry tvrdi da je žena bila “dvostruko prosijan prah, još udaljenija od zemlje”. U Postanku 2,23 Adam primjećuje da je njegova žena generički ista, da je “žena” ili “supruga”, ali joj ne daje osobno ime; to će učiniti tek nakon pojave grijeha (Post 3,20).

Uravnoteženost biblijskih dokaza nikako ne podržava nekakvu superiornost muškarca. Podložnost žena bila je posljedica poremećaja u ljudskim odnosima, koje je grijeh unio u svijet (r. 16; II. B. 5). Pavao nalaže pokoravanje žena svojim muževima koji ih ljube kao što je Krist ljubio Crkvu, da ih ljube kao sebe same (Ef 5,21-33; vidi Brak, I. E. 1).

3. Značenje braka

Bračna ustanova je dio ljudske kulture i vrlo se razlikuje u vremenu i prostoru. Međutim, ona nije proizvod kulture, nego Božji naum za ovaj svijet. Stvaranje ljudskog para nalazimo među Božjim stvaralačkim djelima šestog dana (usp. Post 1,26-31 s 2,4-25). Nakon što je Bog “napravio” ženu i doveo je k mužu, “čovjek reče: ‘Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta!’” (Post 2,23) Izrazi za “čovjeka” i “ženu” (hebrejski ‘iš i ‘iššāh) u uzajamnom odnosu označavaju “muža” i “suprugu”. Ovdje je riječ upravo o tom odnosu budući da se raspravlja o zajednici prvog ljudskog para.

U biblijskom smislu *‘ādām* postaje čovjek/muž (‘iš) kad je uzeo ženu/suprugu, upravo kao što ona postaje žena/supruga (*‘iššāh*) samo kad je uzeta. Ova aluzija ukazuje na važnost seksualnosti za ljudski identitet.

Da bi netko bio cjelovit muškarac ili žena, ne mora biti u braku; biti osoba mnogo je osnovnije nego biti muškarac ili žena. Ali ljudska seksualnost modificira i pridonosi određivanju naše osobnosti. Osim toga, seksualno ispunjenje moguće je postići samo kad temeljni odnos, zasnovan na potpunoj predaji koja se ostvaruje u braku, potkrepljuje i podržava spolni odnos.

U braku “će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo” (3,24). U mnogim razdobljima i u mnogim krajevima običaji su dopuštali vjenčanje muškarca i žene koji su bili gotovo potpuni stranci. Na tajanstven način bračni život je taj par sjedinio u zajednicu tako prisnu kao da je krvna (“meso i kosti” u hebrejskom idiomu, usp. Suci 9,2 i 2 Sam 5,1). Intimnost čini da se par drži zajedno kao kopija isječena iz istog bloka materijala. S vremenom bračni par počinje slično misliti, govoriti i postupati; oni postaju “jedno tijelo”.

Da dvoje može postati jedno, “uzvišena” je tajna (Ef 5,32) koju prikazuje Božja ustanova braka. Bog je doslovce načinio prvog muža i ženu od istog mesa i kostiju, kao kopije (pandan) istog tijela i povezo ih u snažnu, doživotnu zajednicu. Sam način stvaranja objašnjava značenje braka.

D. Prvotno jedinstvo ljudskog roda

Nasuprot spekulaciji da su neke rase djelomice nastale (“amalgamacijom”, stapanjem) od ljudskih bića stvorenih odvojeno od Adama, tekst u Djelima 17,26 podupire načelo da u ljudskom rodu nema druge krvi osim Adamove i Evine: “On [Bog] je izveo sav ljudski rod od

jednoga čovjeka i nastanio ga po svoj površini zemaljskoj, pošto je ljudima odredio ustaljena godišnja doba i međe postojbine njihove.” Ova istina također povezuje sve ljude s posljedicama Adamova pada (Rim 5,12.19), ali i s mogućnošću spasenja po Kristu (1 Kor 15,21.22).

Životinje su stvorene “sve po njihovoj vrsti” (Post 1,21.24.25 – Ša), što znači “prema njihovim vrstama” (Post 6,20; 7,14; Lev 11; Pnz 14; Ez 47,10). Ovdje je riječ o različitim vrstama unutar svake kategorije, na primjer različite “zvijeri zemaljske”. Premda se ljudi u izvještaju o stvaranju javljaju kao zasebna kategorija, za njih nije takvo što rečeno. Oni se izvorno pojavljuju kao jedna jedina vrsta.

Znanost potvrđuje ovaj biblijski zapis. U svim ljudskim rasama prisutne su iste biološke različitosti, kao i iste psihološke crte i kulturne značajke. Razlike u ljudskim rasama samo su različite kombinacije, naglašavanje ili djelomično potiskivanje karakteristika koje su zajedničke cijelom ljudskom rodu.

Prema pouzdanim znanstvenim spoznajama, rase su nastale zahvaljujući sklapanju brakova u zatvorenom krugu i genetskim odstupanjima u vrijeme kad je bilo malo ljudi i to rasijanih. Lingvisti danas mogu slijediti razvoj jezika unatrag do zajedničkog podrijetla; svi nama dostupni lingvistički i genetički podaci ukazuju na zajedničko podrijetlo ljudskog roda.

Prema ne raspravlja o rasama, Postanak 11 naglašava izvorno jedinstvo ljudskog roda, čak i nakon sveopćeg potopa. U prvom naraštaju nakon katastrofe “sva je zemlja imala jedan jezik” (r. 1). I tom je naraštaju, kao Adamu i Evi, bilo zapovjedbno: “Zemlju napunite.” (Post 9,1)

Međutim, pod autokratskom vlašću (Post 10,8.9) pokazali su neposlušnost božanskoj zapovijedi (Post 11,4) i koncentrirali se u južnoj Mezopotamiji (r. 2). Za dobro ove i svih sljedećih generacija Bog ih je rasuo prisiljavajući na kulturnu i jezičnu raznolikost među različitim skupinama (r. 8; usporedi podjelu među Semitima, Jafetitima i Hamitima u Postanku 10). Ovo prisilno raseljavanje moglo je pružiti prvu priliku za genetsko odstupanje i sklapanje brakova unutar uskih zajednica, što je dovelo do rasne raznolikosti koja danas postoji među ljudima.

Biblijski pisci uvijek naglašavaju teološke posljedice tog iskonskog jedinstva. Tako Amos 9,7 objašnjava da Bog održava isti odnos sa svim etničkim skupinama na Zemlji bilo da su Semiti (Izrael) ili Hamiti (Filistejci). Prednosti Izraela bile su uvjetovane zavjetnim odnosima, a ne prirodnim naslijeđem.

E. Unutarnji život i njegova organska potpora

1. Cjelovitost čovjekove osobe

Čovjek postoji na različitim razinama: prirodnoj/natprirodnoj, unutarnjoj/vanjskoj. Budući da je slika Božja, čovjek djeluje na svijet prirode istodobno zadržavajući jedinstven odnos s Bogom (natprirodna razina). Na prirodnoj razini postoji unutarnji život (misli, osjećaji, prosuđivanje, pamćenje, volja, smisao za estetsko i drugo), koji daleko nadilazi život životinja, dok im je vanjski organski život (prehrana, spavanje, reprodukcija i drugo) uglavnom zajednički.

Budući da se kod čovjeka prednost davala unutarnjem životu, ne treba se čuditi pokušajima da se čovjekova narav prikaže dvojnomo. Prema takvoj koncepciji unutarnji život i odnosi ostvaruju se unutar bića, nazvanog “duh” ili “duša”, nematerijalnog po naravi, koji nastava u našem materijalnom organizmu, sposoban je funkcionirati neovisno o njemu i ne postoji kod

životinja. Neki dijele ljudsku narav na tri dijela: tijelo, dušu i duh. Za naše proučavanje oba stajališta možemo svesti pod dualizam budući da je i u prvom i u drugom samo jedan od tih dijelova ljudske naravi (duh u prvom, a duša u drugom slučaju) važan, odvojen i u stanju neovisno funkcionirati. U ovim koncepcijama ostalo je drugorazredno.

Dualizam se obično povezuje s idejom da duša ili duh, nakon što se prigodom smrti odvoji od organizma, nastavlja zauvijek živjeti ("besmrtna duša"). No iste riječi (duša ili duh) često primjenjujemo na unutarnji život, a ne na neovisno biće u kojem navodno žive.

2. Biblijski monizam

Suprotan dualizmu je biblijski monizam, stajalište prema kojem cjelokupan unutarnji život ovisi o čitavoj ljudskoj naravi, uključujući i organski sustav. Dijelovi ljudskog bića funkcioniraju kao jedinka. Nema odvojene duše ili duha koji bi neovisno o tijelu mogli svjesno postojati. Stoga riječi "duša" ili "duh" opisuju intelektualne, osjećajne ili voljne manifestacije osobe.

Teolozima u različitim kršćanskim vjerskim zajednicama postaje sve jasnije da su ljudska bića prema Bibliji monistička. Interpreter's Dictionary of the Bible kaže: "Po tome što je Jahve udahnuo životvorni dah čovjeku kojega je oblikovao, ne smijemo zaključiti da je čovjek sastavljen od dvije odvojene jedinice, tijela i duše – to je gledište karakteristično za orfizam i platonizam. Dodajmo danas već klasičnu misao da su Hebreji čovjeka zamišljali kao živo tijelo, a ne kao utjelovljenu dušu."

Za sve biblijske tekstove u kojima se pojavljuju riječi "duša" i "duh", zahvaljujući kontekstu možemo reći da se odnose na funkcioniranje individualne psihe ili na aktivnost čitave osobe. To vrijedi za starozavjetne izraze *nefeš* ili *ruah* kao i novozavjetne odgovarajuće izraze *psyhē* i *pneuma*, koje prevodimo s "duša" i "duh". Ni u jednom jedinom slučaju ne čitamo o nekoj besmrtnoj duši u čovjeku, duši ili ljudskom duhu koji može funkcionirati neovisno o materijalnom tijelu.

3. "Duša" i "duh" u Bibliji

Izvjestaj o stvaranju čovjeka u Postanku 2,7 ponekad se tumačio kao unošenje "duše" ili nematerijalne tvari u materijalni organizam. No takav se zaključak protivi izvještaju. Prema njemu čovjek je oblikovan "od praha zemaljskog", upravo kao što su životinje iz njegovog okoliša načinjene "od zemlje" (Post 1,24; 2,19), samo s više pažnje i skrbi. Zatim mu Bog "u nosnice udahne dah života" što ga čovjek dijeli s pticama, gmazovima, sisavcima i drugim životinjama (Post 1,30; 7,22) i kao one "postane čovjek živa duša", *nefeš hayyāh* (Post 1,20.24).

Pridjev *Ĕayyāh* znači "živ". Premda se nep???eš u našim prijevodima često prevodi kao "duša", njegova uporaba za čovjeka i životinje (rr. 20.24.30; 2,19; 7,21) pokazuje da u njoj nema ničega besmrtnog, nečega što bi ukazivalo na njezine više funkcije. U svojem temeljnom smislu hebrejska riječ označava "ždrijelo, grkljan", a tako je i prevedena u Izaiji 5,14. Isti prijevod mogao bi se uporabiti u Postanku 34,3 umjesto riječi "duša" (kod nas je gotovo u svim prijevodima stavljeno "srce"). U Izaiji 5,14 ova riječ ima paralelu u riječi "ralje" (usp. Hab 2,5) i tako se može prevesti u Izrekama 25,25 (žedna "duša" uživa u hladnoj vodi) i na drugim mjestima.

Srodan glagolu *nps*, "disati", *nepes* slikovito znači "život", kao u Ponovljenom zakonu 24,6 i na mnogim drugim mjestima. U Izrekama 8,35 "život" je suprotan "smrti" i paralela je riječi

ḥayyim, što je još jedan izraz za “život” (usp. već spomenutu riječ *ḥayyāh*). Značenje riječi “život” može se isto tako odrediti iz konteksta ulomaka kao što su 1. Samuelova 28,9; Psalam 30,4; 124,7; Izreke 7,23; 19,18. Međutim, sadržaj ovog izraza ukazuje na mnogo aktivniji život, a ne samo osjećajni ili vegetativni. Stoga je u Postanku 2,7 opći smisao kombiniranog pojma *nefeš ḥayyāh* “živahno živo biće”. Čovjek jest duša; on nema dušu.

Tako ni elementi od kojih se sastoji čovjek niti postupak primijenjen pri stvaranju – kako je opisan u Postanku 2,7 – ne ukazuju na nešto što bi u dualističkom smislu bilo “duša”. Ljudska bića nadilaze životinje, ne zbog broja svojih osnovnih dijelova, već zato što se kvalitativno razlikuju od životinja (Prop 3,19). Ovo ne ide u prilog dualističkom stajalištu.

Premda smrt nije bila dio prvotno stvorenog svijeta, biblijski podatak o procesu umiranja jednako se protivi dualističkoj misli. Prema biblijskim iskazima smrt je povratni proces u kojem se čovjek, budući stvoren od zemlje, vraća u zemlju (Post 3,19) i pritom Bogu vraća dah (*rûaḥ*, doslovce “vjetar”, često preveden kao “duh”), koji je simbol životnih snaga koje su mu u početku (Prop 12,7) bile posuđene kao i ostalim živim stvorenjima (Post 6,17; 7,15.22).

Nema svjesnog bića koje preživljava povratni proces smrti (Ps 6,6; 30,10; 88,11; 115,17; 144,4; Prop 9,5.6; Iz 38,18.19). Povratni se proces može ponovno okrenuti samo uskrsnućem. Stoga sva nada u život nakon smrti mora biti usmjerena na uskrsnuće (1 Kor 15,16-23; usp. Iv 6,39.40). Samo uskrsnuće, a ne neko bestjelesno stanje, može izbaviti pokojnika od nestajanja (Lk 20,37.38). Prije više stoljeća William Tyndale, engleski prevoditelj Biblije i mučenik, istaknuo je da oni koji bestjelesne duše šalju u nebo, pakao ili čistilište “poništavaju argumente kojima Krist i Pavao dokazuju uskrsnuće”. (Vidi Smrt, I. A. 3,4; Uskrsnuće, I. A.)

II. Čovjekovo sadašnje stanje

A. Biblijski podaci

Prema prvim poglavljima Postanka, prvi su ljudi trebali živjeti sretnim životom kao Božji pomagači u Edenu. U tom “vrtu kraljevske palače” (što je doslovno značenje “raja”) mogli su služiti Bogu (Post 2,15) i uživati u prisnoj zajednici s Njim (usp. Post 3,8). Prvi je par mogao koristiti prednosti načela održavanja života u bliskosti s Bogom time što će jesti sa stabla života (Post 2,9; 3,22).

Takva sreća nije bila dugog vijeka. Do preokreta je došlo s grijehom, izdajom Božjeg povjerenja i kršenjem izričitih naredbi. One su se ticale drugog stabla, povezanog sa “spoznajom dobra i zla”, što je hebrejski idiom koji ukazuje na samostalnu sposobnost prosuđivanja i odlučivanja, obično povezanu sa zreloom dobi (Pnz 1,39; 1 Kr 2,9; Iz 7,15.16).

Premda stvoreni kao odrasle osobe, prvi ljudi su u svojim moralnim odlukama još uvijek ovisili o Bogu. Međutim, kao što smo već rekli, oni su slijedeći savjet zmije, izabrali samostalnost: “Pa što ako je Bog rekao: ‘Ne smijete jesti ni s jednog drveta u vrtu?’” Ova ih je izdaja onesposobila za prisnu zajednicu s Bogom i blagoslove koji je prate.

Premda je izvještaj u Postanku dosta jednostavan, trećem poglavlju je potrebno tumačenje zasnovano na otkrivenju. U Postanku je narav “zmije”, tog lukavog lika (r. 1) koji je ljudski par agresivno uvjeravao da će im “spoznaja dobra i zla” omogućiti da postanu “kao bogovi” (r. 5) i zaveo ih obećavajući im da će izbjeći smrtnu presudu određenu za neposluh Bogu (r. 4), dosta

zagonetna. Prema Novome zavjetu bio je to prerušeni đavao (Otk 12,9), duh koji se protivi Bogu (i "đavao" i "Sotona" znače "protivnik"). On je nekoć bio u istini (Iv 8,44) i već je naveo mnoštvo nebeskih duhova na pobunu (Jd 6; Otk 12,4,8).

U Starome zavjetu nalazimo aluzije na pad ovog bića (Iz 14,4-23; Ez 28,1-10), što spominju i spisi između dvaju zavjeta (Jubileji 10,8; 11,5; Damašćanski dokument 3,4; 2. Enohova 32,3). Novi zavjet potvrđuje ovaj opis optužujući to biće za navođenje ljudskog roda na grijeh (Lk 22,3,31; Iv 13,27; Dj 5,3; 1 Kor 7,5) i za protivljenje djelu spašavanja (Mk 4,15; 1 Sol 2,18). U krajnjem smislu ono je odgovorno za smrt (Iv 8,44; Heb 2,14).

Dakle, tvrdnja da će postati "kao Bog" u Postanku 3,4.5.22 odnosi se na đavolski pokušaj stvaranja neovisnog života koji zanemaruje Božji zakon i nijeće ovisnost stvorenja o Njemu (Iz 14,13.14; Ez 28,2; usp. edensko okruženje u rr. 13-15). Stoga se u kušnji Adama i Eve nije radilo samo o izoliranom činu nepoštovanja božanskog autoriteta. Svojim padom čovjek se pridružio kozmičkoj pobuni protiv Boga.

Međutim, Bog je milostivo postupio prema grešnicima. Nije ih odmah uništio, već ih je istjerao iz Raja. Budući da više nisu bili u vrtu, Adam i Eva su se našli u neprijateljskom okolišu i, kako je to Bog u svojoj presudi objavio, bili su izloženi tuzi, boli, neplodnom tlu, izrabljivačkim odnosima i konačno smrti (Post 3,14-19). Biblija tako pokazuje da je grijeh glavni izvor zla u čovjeku.

B. Grijeh, sveprisutna stvarnost

U Rimljanima 5,12-20 riječ je o veličini Adamove i Evine pobune i njezinih sveprisutnih posljedica. One su iznesene zato da pojasne presudno značenje njihove antiteze: Kristovu poslušnost na križu kao otvaranje vrata spasenja cijelom ljudskom rodu.

1. Rimljanima 5,12

Prema Rimljanima 5, grijeh i smrt među ljudima potječu izravno od Adama, a ne od svakog čovjeka pojedinačno. Pavao višeput ponavlja da jedan jedini čin ostavlja traga na cijelom čovječanstvu. U dvanaestom retku "po jednom čovjeku uđe grijeh u svijet", a u petnaestom "griehom jednoga mnogi [su] umrli" (JB). U Rimljanima 5,18.19 prekršaj i nepokornost "jednoga" doveli su do osuđenja, kao što su poslušnost i pravedna djela "jednoga" donijeli novi život.

U redcima 12-14 Pavao pokazuje dalekosežnost posljedica grijeha koji je otpočeo s jednom osobom. Prvo, svi sagriješite (usp. Rim 3,9-20). Međutim, ako je svatko krenuo, neovisno o Adamu, svojim grešnim putem, onda netko, u neko vrijeme, može biti u stanju ne griješiti. Budući da se to ne događa, iz toga slijedi da ni ne počinjemo neovisno. Drugo, smrt je postojala dok još nije bilo posebnog otkrivenja zapovijedi kao u Edenu ili na Sinaju. U ona vremena grijeh, premda je postojao u obliku nasilja nad savješću, nije imao otežavajući karakter prijestupa nekog pisanog pravila. Kad bi bilo istina da svatko žanje samo posljedice svojega grijeha, ljudi onog vremena, budući da nisu bili krivi kao Adam, nisu trebali biti kažnjeni smrću kao on. No njihova smrt pokazuje da je bila posljedica Adamova grijeha. (Vidi BP v. 9. 2001-Grijeh, III. B; BP v. 9. 2001-Smrt, I. C. 1.)

2. Pogrešno shvaćen tekst

Rimljanima 5,12 kamen je smutnje za prevoditelje i tumače. U našim novijim prijevodima "jer" stoji umjesto grčkog izraza eph' hō, u doslovnom prijevodu "na kojem". Vulgata prevodi

in que omnes peccaverunt, “u kojem svi sagriješite”. Ovaj prijevod pruža osnovu za nauk o “istočnom grijehu” prema kojem je svaki Adamov potomak, budući da je u Adamu sagriješio, osobno odgovoran za prvi grijeh.

Međutim, grčko *eph' hō* ne izražava misao “u kojem”, već *en hō*, što je uobičajena Pavlova fraza (usp. Rim 2,1; 7,6; 8,3.15; 14,21.22; 16,2). Osim toga ništa u kontekstu ne ukazuje na teoriju o prijenosu krivnje. Fraza *eph' hō* znači “na osnovi koje” i s pravom se može prevesti “zbog čega ili koga”. To se dobro uklapa u kontekst: grijeh i smrt ušli su u svijet preko jednog čovjeka zbog kojega su svi sagriješili (usp. Rim 5,19). Ono što slijedi nakon *eph' hō* u Rimljanima 5,12 jest posljedica. Rečenicu “jer svi sagriješite”, dakle, ne bismo smjeli razumjeti kao razlog što “smrt prijede na sve ljude”. Takvo se tumačenje ne uklapa u kontekst. Naprotiv, to što su svi sagriješili pokazuje vjerodostojnost ostatka teksta: grijeh i smrt su se proširili svijetom, počevši s Adamom. Takvo razumijevanje ovog retka potvrđuje njegova analogija sa sljedećom točkom u Pavlovom izlaganju. U redcima 13 i 14 Pavao tvrdi da upravo zato što su ljudi umirali u svim vremenima, i mi moramo prihvatiti činjenicu da je uzrok smrti Adam, a ne osobni grijeh.

Ovaj ulomak pokazuje da ne bi bilo razloga da neki sveti junak potpuno izbjegne grijeh kad bi on ovisio samo o iskazivanju slobodne volje pojedinca. To što u ljudskoj povijesti nema takvog primjera dokazuje činjenicu da grijeh ne možemo izbjeći. Sveprisutna snaga grijeha koji stanuje u nama (usp. Rim 7,17) prenosi se u grešne misli, riječi ili postupke u nekom trenutku života svakog ljudskog bića. Sveprisutnoj moći grijeha može se suprotstaviti samo spasiteljska snaga Evandjelja.

Davno prije nego što je Pavao pisao o grijehu “koji stanuje u meni” (Rim 7,17.20), Bog je objavio da su čovječje misli “opake od njegova početka” (Post 8,21), čime je ukazao na unutarnju etičku sklonost prema bezakonju. Jobova knjiga naširoko raspravlja o ozbiljnom stanju čovjeka koji, počevši od svojeg skromnog rođenja na zemlji, u Božjim očima ostaje nepopravljivo “nečist” (Job 14,1-4). Opisujući čovjekovo grešno stanje, Job uzvikuje: “Tko će čisto izvući iz nečista? Nitko!” (r. 4); a Bog potvrđuje Jeremiji: “Lukavo je srce, više nego išta podmuklo.” (Jr 17,9 – Ša)

3. Neodoljive sklonosti

Prema Novome zavjetu, neobnovljena osoba, suočena s otkrivenom Božjom voljom, nije sposobna ispuniti, pa ni sasvim razumjeti njezinu vrijednost (Ef 4,18). Um se protiviti “Bogu: zakonu se Božjem ne podvrgava, a i ne može. Oni pak koji su u tijelu, ne mogu se Bogu svidjeti” (Rim 8,7.8 – JB).

Brižljiv odgoj, vježbanje snage volje i sva druga ljudska sredstva ne mogu ništa protiv zle naravi s njezinim sebičnim sklonostima. Budući da brane pristup Božjoj milosti, sklonosti ljudske naravi neizbježno vode u moralnu propast. Otuda i potreba za obraćenjem prije nego što čovjek pokuša promijeniti svoj život. (Vidi BP v. 9. 2001-Spasenje, I. E). Zle sklonosti ostaju i nakon obraćenja, ali više nemaju prijašnju nesavladivu snagu. Zahvaljujući regeneraciji, moguć je novi život, kako ćemo to pokazati u sljedećem dijelu.

U svakom slučaju ugrožavajući karakter grijeha nije toliko prisutan na površinskoj razini njegovih plodova koliko u njegovim korijenima duboko ukopanim u ljudskoj naravi. Grijeh je

u našem životu "sustavan". "Grieh koji stanuje u meni" (Rim 7,17.20) razlog je što "činim zlo koje neću" (r. 19). Sveto pismo ovdje unutarnji uzrok zlih djela naziva "griehom", što pokazuje da biblijsko razumijevanje grijeha obuhvaća i sklonosti, a ne samo zla djela.

Kad govorimo o izopačenoj ljudskoj volji, moramo ukazati na jedan izuzetak. Isus Krist je bio bez grijeha, premda je u svojoj ljudskoj naravi u svemu drugome bio "sličan svojoj braći" (Heb 2,17). Nasuprot nama, koji smo po "naravi djeca srdžbe" (Ef 2,3), On je od začeca bio "Svet" (Lk 1,35 – Ša). On nikad nije počinio grijeh (1 Pt 2,22) i Zli nad Njim nije imao vlasti (Iv 14,30; doslovno "na meni nema ništa" – Ša). Šira rasprava o ovom predmetu spada u biblijski nauk o Kristu (vidi Krist, I. B. 2), ali ovdje moramo biti svjesni ovog izuzetka u doktrini o ljudskoj pokvarenosti.

4. Pobjeda nad sklonostima

Bez obzira na to što je neka sklonost za neobraćenu osobu neodoljiva, protiv nje se možemo boriti i pobijediti je uz nadnaravnu pomoć. Neizbježni poraz naših urođenih snaga možemo izbjeći novorođenjem odozgo (Iv 3,5-8). Sam Krist otvorio je mogućnost pobjede. Utjelovljenjem ušao je u isti grešni svijet koji okružuje kršćane. Vršeci Božju volju, On je "osudio grijeh u tijelu" (Rim 8,3). Kao što pokazuju brojni novozavjetni tekstovi, Bog očekuje da svi vjernici "idu za" Njim (Mt 10,38) i da Ga "nasljeduju" (Ef 5,1.2).

Apostol u Rimljanima 7,22-25 ističe da je poslušnost čudo snage Kristove milosti. Dok se Pavlov um oduševljava Božjim zakonom, "drugi zakon" se "bori protiv zakona" njegova uma. Njegova jedina nada za izbavljenje bio je Isus Krist. Do koje se mjere ovo izbavljenje može ostvariti u sadašnjem životu kršćana, zaslužuje detaljno razmatranje i spada u doktrinu o spašenju. Za opis sadašnjeg stanja ljudskoga roda dovoljno je reći da smo oslobođeni robovanja grijehu, ne zato da budemo nemarni i bezbrižni, već da se borimo protiv njega u borbi koja je naporna čak i za posvećenog kršćanina.

Zahvaljujući pomoći koja nam je na raspolaganju za svladavanje grijeha, cijena pobjede je stalno bdjenje u duhovnom ratu (Rim 13,12; 2 Kor 10,4; Ef 6,10-13; 1 Pt 5,8.9). Ovaj je sukob ukorijenjen u dvojnoj naravi obraćene osobe, rođene od tijela i od Duha (Gal 5,17).

Kršćani su bolno svjesni stvarnosti da se ponekad ne ponašaju na kršćanski način. S Pavlom možemo priznati: "Ja sâm ... služim ... zakonu grijeha." (Rim 7,25) Prepušteni sebi, kršćani lako padaju u zamku divljenja Božjoj volji i samostalnih pokušaja da je ostvare bez božanske snage.

No i kad pobjeđuje, čovjekovo sadašnje stanje, praćeno stalnom potrebom za borbom, još uvijek je neizvjesno. Ne možemo uvijek računati na to da ćemo iz borbe izići neozlijeđeni. Isus je poučio svoje učenike da svakodnevno mole za oprost (Mt 6,12); uspostavio je obred pranja nogu kako bi ukazao na stalnu potrebu kršćanina za očišćenjem od mrlja grijeha (Iv 13,10.12-17). Ista poslanica koja objavljuje da je snaga koju nalazimo u novorođenju sposobna nadvladati grijeh (1 Iv 5,4), također upozorava da tko god niječe prisutnost grijeha u svojem životu, sam sebe obmanjuje (1 Iv 1,8) i huleći protivi se Bogu (r. 10).

Budući da je čovjek urođeno sklon grijehu, potpuno ćemo oslobođenje moći slaviti tek pri Kristovom drugom dolasku. Ovoj se sklonosti možemo oduprijeti uz pomoć Svetoga Duha koji stanuje u nama, ali ona neće nestati prije tog vremena. Tek tada će nestati svake sklonosti

grijehu i svako nesavršenstvo; tek tada i samo tada "bit ćemo mu slični" (1 Iv 3,2).

5. Ljudska pokvarenost i posljedice po društvo

Urođena pokvarenost izraz je naše solidarnosti kao ljudskih bića s našim praroditeljima (Ef 2,3). Dijelevi zajedničko podrijetlo od Adama i Eve (Dj 17,26), nismo mogli naslijediti iskonsku neiskrivljenu volju koju su oni izgubili kad su pali na velikom ispitu (Post 3; 6,5). Prema tome, da su svoj ispit uspješno položili, mi bismo sigurno bili utvrđeni u pravednosti kao što smo sada u grijehu.

Bog je u Edenu upozorio da će grijeh donijeti tugu, bol, teške napore, izrabljivačke ljudske odnose i smrt (Post 3,14-19). Ovaj opis savršeno odgovara stvarnom stanju.

Mi patimo zato što smo, otuđeni od Boga, izgubili prednosti koje donosi zajedništvo s Njim. Ali isto tako novim grijesima nanosimo patnju jedan drugome. Ne samo što je stradao naš vertikalni odnos s Bogom, već je narušen i horizontalni odnos s drugim stvorenjima. Naš uzajamni odnos s prirodom od Edena se radikalno promijenio; danas prijeti da postane ekološka mora koju prate glad i bolesti. Brak je prvo pretvoren u robovanje, a zatim u karikaturu. Drugi slučajevi pokvarenih horizontalnih odnosa očituju se u klasnom izrabljivanju, ropstvu, ekonomskoj nejednakosti, građanskim i etničkim ratovima i drugim zlima duboko ukorijenjenim u društvenim strukturama. Činjenica je da danas mnogi ove strukture smatraju korijenom svih zala – što je djelomična dijagnoza, opasno reducirana na neke od horizontalnih sastavnica grešnosti.

C. Smrt, krajnji neprijatelj

1. Smrt kao kazna za grijeh

Budući da grijeh nije samo prekršaj zapovijedi, već prije svega pobuna protiv Stvoritelja, osobnog bića, On s njim mora pravedno postupiti. Premda je u izvjesnoj mjeri točno da grijeh sam po sebi uključuje kaznu i ima prirodne posljedice (Izr 5,22; Gal 6,7), postoji i kazna koju određuje božanska pravda (Izl 32,33; Mt 25,41).

Ponekad je, posebno kad Bog ima posla sa svojim narodom, božanska kazna stegovne naravi. Biblija je uspoređuje s potrebnom primjenom stegovnih mjera u domu radi odgoja djeteta (Ps 94,12; Heb 12,5-12). Neki bi kao legitimnu prihvatili samo ovu vrstu kažnjavanja čiji je cilj popravlanje počinitelja zla. Međutim, popravlanje se razlikuje od ciljeva pravde. Zaslužena kazna može biti veća ili manja od one koja je potrebna za promjenu ponašanja.

Da bi pravda mogla postojati, nezaobilazna je naplata. Nju ne treba miješati s ogorčenjem ili zadovoljstvom. U ogorčenju kaznom upravlja duh osvete, a pravda opet dolazi na drugo mjesto. Nasuprot tomu, božanskim naplaćivanjem upravlja pravda bez osvete i beskonačna ljubav.

Bog je odlučan u nakani da pobunu u svemiru uguši uvjerenjem i ljubavlju, a ne grubom snagom. To je jedini razlog što neko vrijeme podnosi grešnike, dok Njegovo milosrđe svakog pojedinačno poziva na pokajanje (2 Pt 3,9). No grešnost stvorenja i Božja svetost ne mogu zauvijek ići jedno uz drugo. Budući da je Zakonodavac ujedno i Stvoritelj, grešna pobuna stvorenja u potpunosti zaslužuje uništenje. Stoga je smrtna kazna na koju su naši praroditelji bili unapri-

jed upozoreni (Post 2,7), pravedna i poštena plaća grijeha (Rim 6,23). Cijelo Sveto pismo ističe da je kazna za grijeh smrt. Nepokajana "duša" (osoba) koja sagriješiti umrijet će (Ez 18,4), bit će "satrta" (Ps 37,9.34) ili uništena (kârat, ista riječ kao u Jr 11,19), nestat će (Ps 68,3; usp. Iv 3,16), više je neće biti (Ps 37,10; usp. r. 20). Takva će osoba izgorjeti kao "strnjika" (Iz 40,24; Mal 3,19; Mt 13,30; 2 Pt 3,10; Otk 20,15; 21,8), "kažnjena vječnom propašću" (2 Sol 1,9).

2. Poražena smrt

Prema dosad razmotrenim biblijskim podacima, iskonsko stanje čovjeka dopuštalo je jedno i drugo: nastavak života u zajednici s Bogom (pristup stablu života, uvjetnu besmrtnost) i smrt (bez preživljavanja osobnosti u bilo kojem obliku) zbog pobune i neposlušnosti. Da su se ljudi, kao što je bio Božji cilj, utvrdili u pravednosti, njihov bi život stvarno postao besmrtn.

Ulomak u Rimljanima 5,12-14 pokazuje kako su Adam i Eva navukli pokvarenost i smrt na sebe i sve svoje potomke. U redcima koji slijede trebamo zamijetiti i simetrično i suprotno Kristovo djelo, kad je kao drugi Adam osigurao pomirenje za cijeli ljudski rod (rr. 15-19). Prema 1. Korinćanima 15,21.22, "budući da je po čovjeku došla smrt, po Čovjeku dolazi i uskrsnuće mrtvih. Jer kao što u Adamu svi umiru, tako će u Kristu svi oživjeti".

Tako je smrtna presuda, koju su bezuvjetno naslijedili svi od Adama, također bezuvjetno ukinuta uskrsnućem koje je Krist postigao za sve. Zahvaljujući uskrsnuću, kraj sadašnjeg ljudskog života kao posljedica Adamova grijeha a ne naših vlastitih, ne može nas vječno odvojiti od Boga. Ova "prva" smrt čini kraj životu ljudi svih vremena, koji će, kad je uskrsnuće poništi, moći zajedno postići ono što je Bog obećao (Heb 11,39.40).

Kristovo je uskrsnuće početak i jamstvo istog iskustva za sve "koji pripadaju Kristu". To će se dogoditi "u vrijeme njegova dolaska". Nakon toga će Krist uništiti sve svoje neprijatelje (1 Kor 15,23-25). "Neprijatelj koji će biti posljednji uništen jest smrt." (r. 26)

Dakle, vječni život dobivaju kao dar samo oni koji prigodom Kristovog drugog dolaska budu pripadali Njemu. Međutim, kršćani mogu smatrati da ga imaju već sada zahvaljujući Kristovom djelu. "Bog nam je dao život vječni, i taj je život u njegovu Sinu. Tko ima Sina, ima život; tko nema Sina Božjega, nema života." (1 Iv 5,11.12; usp. 1 Iv 1,2; 5,20)

Pri kraju milenija, oni koji su se protivili Bogu, svi Njegovi neprijatelji, također će uskrsnuti, ali samo zato da im se sudi i da budu uništeni "na uskrsnuće osude" (Iv 5,28.29). Uništenje će biti konačno. (Vidi BP v. 12. 2004-Milenij, I. C. 3; BP v. 9. 2001-Smrt, I. F. 5; BP v. 12. 2004-Sud, III. B. 3.) Zbog tog se razloga trebamo bojati "druge smrti" (Otk 20,6): "Blažen i svet tko je dionik ovoga prvog uskrsnuća! Nad ovima druga smrt nema vlasti." Ova druga smrt zauvijek odvaja ljudska bića od Boga. A ona nije posljedica Adamova grijeha, već odluke svake osobe da se pridruži pobuni protiv Boga i odbaci ponudu Njegove milosti.

Na kraju će zauvijek biti uništeni Božji neprijatelji i sve posljedice grijeha (Heb 2,14; Otk 20,14). Oni koji vjeruju u Krista bit će, od Njegovog drugog dolaska nadalje, u vječnoj sigurnosti; više ne postoji mogućnost da grijeh ili grešna narav ponovno postanu stvarnost. Bilo neizmijerna svemira kucat će istim otkučajem sklada.

3. Vrijednost uništavajuće naplate

Unatoč tome što Sveto pismo naglašava konačno uništenje kao naplatu koja čeka nepokajane grešnike (na primjer 2 Sol 1,9; Otk 20,14), tradicionalno kršćanstvo vjeruje u doktrinu

o vječnom mučenju kao kazni zlima. Ovaj nauk izravna je posljedica vjerovanja u odvojenu, besmrtnu ljudsku "dušu", koje, kako smo već pokazali, nema temelja (I. E. 1-3).

Međutim, kad se vratimo biblijskom razumijevanju čovjeka, lako ćemo uočiti da za izgubljene nema mogućnosti nekog vječnog, osobnog postojanja. U trenutku kad je došlo do raskida prave zajednice, Bog je čovjeku učinio nedostupnim čak i bijedno beskrajno postojanje (Post 3,22.23). Tomu je tako zato što je život Božji dar samo onima koji pripadaju Kristu (Rim 6,23; Iv 3,16), jer "tko nema Sina Božjega, nema života" (1 Iv 5,12). Takav "neće vidjeti života" (Iv 3,36) i može postojati samo određeno vrijeme jer "nema u sebi trajnoga, vječnoga života" (1 Iv 3,15).

Ovdje moramo razmotriti značenje "vječne propasti" (2 Sol 1,9). Tu se ne radi o procesu vječnog uništavanja, kao što ni "vječni otkup" (Heb 9,12) nije proces vječnog otkupljivanja. U oba je slučaja jasno da se radi o uništenju ili otkupljenju koje traje za vječnost, čije su posljedice vječne.

U 2. Solunjanima 1,9 zli "će biti kažnjeni vječnom propašću, udaljeni od Gospodnjega lica". Grčki glagol *tinō*, preveden izrazom "kažnjeni", jednostavno znači platiti kaznu ili biti kažnjen. Osim toga ovaj tekst pokazuje da je kazna udaljavanje "Od Gospodnjega lica", a upravo je Njegova prisutnost nagrada pravednih. Ovo nije nijekanje trpljenja kao dijela kazne; bol će svakako biti posljedica "plamenog ognja" na dan "osvete" (2 Sol 1,7.8), no to neće biti "vječno kažnjavanje".

Slično je i kod Mateja 25,46 gdje zli odlaze "u muku vječnu, a pravednici u život vječni". Riječ *kolasis*, ovdje sa značenjem "muke", u korijenu znači "sasjeci", dakle "doživjeti gubitak". Ovdje, kao i u 2. Solunjanima, kazna je gubitak nagrade namijenjene pravednima. Ovaj je gubitak vječan, kao što je vječan i život pravednih. Nagrada za pravedne i zle jednako je konačna. Biblija ne govori o vječnim mukama ili trpljenju zlih, premda su sredstva uništenja, kao vatra i dim, nazvani vječnima (Mt 25,41; Otk 14,11). Zli će biti bačeni u zastrašujuću neumoljivu sredinu koja jamči da neće biti nikakvih ostataka. Izraze kao što je "vječni oganj" Sveto pismo primjenjuje na sudbinu gradova kao što su Sodoma (Jd 7) ili tajanstveni Babilon (Otk 19,3), od kojih nema nikakvih ostataka, kako to Pismo jasno kaže (2 Pt 2,6; Otk 18,8.9).

III. Čovjekovo buduće stanje

Premda možemo doći u kušnju da se upustimo u smjele spekulacije o budućem stanju ljudskog roda, takvom predmetu moramo pristupiti vrlo oprezno "jer, nesavršeno je naše znanje. ... Sad vidimo u ogledalu, nejasno, a onda ćemo licem u lice. Sad nesavršeno poznajem, a onda ću savršeno spoznati." (1 Kor 3,9.12) S druge strane, biblijsko otkrivenje pomaže nam da utvrdimo činjenice.

Dualističko razmišljanje navelo je kršćanstvo da se o budućem stanju, ili "nebu", izražava eteričnim i nematerijalnim pojmovima. Između ostalog, tome je razlog i prenaplašavanje vrijednosti duha i zanemarivanje biblijske činjenice da će svi pravedni primiti nagradu u isto vrijeme, prigodom drugoga Kristovog dolaska. Budući da umrle pravednike zamišlja kao bestjelesna, svjesna bića, i tvrdi da primaju nagradu kad umru, oni odlaze u takvu vrstu "neba". Međutim, Biblija govori o dva stvarna mjesta na kojima će spašeni živjeti: jedno je privremeno, a drugo trajno.

A. Privremeno boravište spašenih

Sigurno je da postoji Nebo na kojem nastavaju Bog i anđeli (1 Kr 8,30.39; Ps 11,4; 53,3; 80,15; 102,20; Mt 5,16.45.48; 6,9), s kojega je prigodom svojeg utjelovljenja Krist došao (Iv 3,13.31; 6,38) i kamo je uzašao nakon svojeg uskrsnuća (Heb 9,24). S njega će sići pri svojem drugom dolasku, kad će pravedne uzeti k sebi (Iv 14,1-3; 1 Sol 4,13-18; 1 Pt 1,4).

To će Nebo biti privremeno prebivalište pravednih. Tamo će sudjelovati u suđenju, a to je kraljevska prednost koja je u Bibliji opisana kraljevskim izrazima (Dan 7,22.26; 1 Kor 6,2.3; Otk 3,21; 20,4) i povezana je s nebeskom slavom. No ova će aktivnost prestati nakon konačnog uništenja zlih; tada će pravednici naslijediti novu Zemlju (Otk 21,1-7;

B. Trajni dom spašenih

Obećanje o novoj Zemlji prvi se put pojavljuje u Izaiji (65;21-23; 66,22.23) u vezi s čišćenjem Svete Zemlje od zagađenosti idolopoklonstvom. Premda neki aspekti ovih starozavjetnih proročanstava, uvjetovani poslušnošću Izraela, više nisu na snazi, kao cjelina su potvrđeni u Novome zavjetu (Mt 5,5; 2 Pt 3,11-13; Otk 21,1).

Ovo potvrđuje simetrija između protologije i eshatologije. Doći će do "obnove svijeta" (KS) ili "preporoda" (Mt 19,28 – JB), "sveopće obnove" (KS) ili "uspostave svega" (JB) prema Božjem prvotnom planu, nakon čega će sve zauvijek ostati u skladu s Njegovom voljom (Heb 12,27).

Božji plan obuhvaća zemaljski dom za ljudska bića (Ps 8,7-9). Stvoren šestog dana s ostalim kopnenim životinjama (Post 1,24), čovjek je načinjen od praha zemaljskog (2,7) i nesumnjivo s njim povezan (3,19; usp. Ps 115,16). Zemlja je uvijek bila važan sastojak u zavjetnim obećanjima (Post 12,7; 13,14.15; 15,18; 17,8; 26,3.4) i nije se odnosila samo na Palestinu, već na cijeli svijet, buduću baštinu Božjeg naroda (Rim 4,13; Heb 11,13).

Ova "nova nebesa i novu zemlju" ne treba zamišljati kao nekakav drugi svemir. Izrazi koje nalazimo u obećanju u Izaiji 65,17 potječu iz Postanka 1, gdje su pomno definirani. "Nebesa" je naziv što ga je Gospodin dao atmosferskom prostoru (r. 8) kojim lete ptice (r. 20); "zemlja" je kopno (r. 10). Prema tome, nova nebesa i nova zemlja neće biti neki neobičan novi međuzvezdani prostor ili neki novi planet, već životna sredina našega svijeta – obnovljena, uređena i očišćena vatrom očišćenja (2 Pt 3,10-13; Ps 102,27.28; Heb 12,27.28). U samoj Bibliji nalazimo jako malo materijalnih pojedinosti, bez sumnje zato što je odnošajna razina postojanja mnogo važnija od fizičke sredine.

Odnose na novoj Zemlji obilježavat će pravednost (2 Pt 3,13). Kao što je pobuna protiv Boga u vrijeme Adamova i Evina pada zbog prokletstva grijeha natjerala niže životne oblike na agresivno ponašanje (Post 3,14-19), tako će ih sveopće bilo sklada među Božjim stvorenjima, zahvaljujući Božjem blagoslovu, povesti prema miru (Iz 11,5-9; vidi II. C. 2).

Budući da će grijeh zauvijek biti isključen iz tog doma, spašeni će se sigurno utvrđivati u pravednosti i, zaštićeni od svih posljedica grijeha, kao što su smrt i bol, ostvariti Božju prvotnu nakanu (Otk 21,4). Cijela povijest ljudskog grijeha, patnje i zla činit će im se samo kao zaobilazni put u ostvarenju božanskog plana.

C. *Buduće tijelo*

Opis biblijskog monizma (ili unutarnje koncepcije čovjeka, vidi I. E. 2) ne bi bio potpun kad se ne bismo nakratko pozabavili budućim tijelom spašenih. Biblijska eshatologija nagradu spašenih odlučno smješta na novu Zemlju.

Već su u Pavlovo vrijeme neki dualisti reducirali kršćanske nade o konačnoj sudbini spašenih na čisto bestjelesno stanje (2 Tim 2,18). Zahvaljujući Pavlovom nastojanju i protivljenju ovoj zabludi te jasnom svjedočanstvu Svetoga pisma o uskrsnuću u Kristu i ustajanju pravednih u posljednji dan (Rim 8,11.23; 1 Kor 6,14-20; 15,20.23.53; Kol 1,18; Otk 1,5), čak je i tradicionalno kršćanstvo sačuvalo koncept budućeg tijela za vječnost.

Međutim, kasniji su se dualisti pozvali na Pavlove riječi u 1. Korinćanima 15,44-49 ne bi li umanjili tjelesnost tijela uskrslih svetih. Pavao ovdje polemizira s jednim argumentom kojim su se saduceji i različiti krivovjerci onoga vremena obično služili da nijeću uskrsnuće, tvrdeći da je naše sadašnje tijelo nesposobno i/ili nedostojno da bi bilo vječno sačuvano (r. 35). On uzvraća objašnjenjem da potrebna promjena ne prekida kontinuitet, kao što se ne prekida kontinuitet između zrna žita i niknule pšenice (rr. 36-41). Zatim priznaje (ogradaujući se od ekstremnog farizejskog gledišta o identičnom obliku nakon uskrsnuća [2. Baruhova 50,2]) da u tijelu spašenih mora doći do promjena (rr. 42.43): "Tako je i s uskrsnućem mrtvih: sije se u raspadljivosti, uskršava u neraspadljivosti; sije se u sramoti, uskršava u slavi; sije se u slabosti, uskršava se sa silom."

Zatim Pavao nastavlja: "Sije se tijelo zemaljsko, uskršava tijelo duhovno." (r. 44) Pridjev u hrvatskim prijevodima varira od "zemaljsko" (KS) do "naravno" (JB) i "tjelesno" (Ša). (Rupčić slično kao KS.) Suprotstavljajući "duhovnome" "tjelesno", Pavlovu su tvrdnju protumačili kao da ukazuje na nematerijalno tijelo, dok su neki, suprotstavljajući "duhovnome" "naravno", došli na misao da je tijelo po sebi "nadnaravno", dakle potpuno različito od tijela stvorenog na početku. Međutim, grčki izvornik ne podupire takve ideje. Suprotstavljeni par pridjeva "tjelesno/naravno" i "duhovno" u grčkom izvorniku je *psychikos* i *pneumatikos*. Kao što smo već vidjeli, i *psychē* i *pneuma* rabe se za funkcije unutarnjeg života. Doslovce, sije se "psihičko" tijelo, a uskršava "pneumatičko". Stoga ovdje nema kontrasta niti suprotnosti između materijalnog i nematerijalnog, ili naravnog i "nadnaravnog" tijela. Naše je sadašnje tijelo u ovom retku opisano metafizičkim izrazima kakvi se rabe za uskrslo tijelo. Budući da "psihičko" stanje ovog sadašnjeg tijela ne sprečava njegovu tjelesnost, zašto bi ga sprečavalo buduće "pneumatičko" stanje našeg tijela?

Pridjevi *psychikos* i *pneumatikos* karakteriziraju i opisuju. Oni ne donose kompletne definicije. Naše je tijelo "psihičko" ne zato što smo ograničeni na "psihu", već zato što smo njome obdareni – i štoviše, uključuje fizički sustav. Moramo se onda pitati kako se "psihičko" tijelo može usporediti s "duhovnim". U Novome je zavjetu *psychē* životno načelo živog bića i često označava čitavu osobu (na primjer Mt 2,20; Iv 10,11; Dj 2,41-43; Rim 2,9; 16,4; 2 Kor 12,5; Fil 2,30). No višeput se uspoređuje s *pneumom*. U takvim tekstovima *psychē* je čisto prirodno načelo prisutno u neobraćenoj osobi (otuda i prijevod *psychikos* kao "naravno" u 1 Kor 15,44 u JB). Nasuprot tome, *pneuma* se ponekad poistovjećuje s obnovom unutarnjeg čovjeka (1 Kor 2,14.15; Jd 19) uz pomoć Božjega Duha, koja će se dovršiti proslavljanjem nakon uskrsnuća, i taj se događaj katkad opisuju kao djelo Svetoga Duha (Rim 1,4; 8,11).

Zbog tog se razloga sadašnje tijelo u 1. Korinćanima 15 može opisati kao “psihičko” budući da je obdareno s *psychē*, ali još ne “pneumatičko”, jer za to treba čekati do uskrsnuća. Kontrast između “psihičkog” i “pneumatičkog” tijela, dakle, točno odgovara kontrastu između “raspadljivosti” i “neraspadljivosti”, “slabosti” i “sa silom” ili “u sramoti” i “u slavi”, kako to nalazimo u prethodnim redcima. Ovaj ulomak ne nudi nikakav novi koncept o ustrojstvu takvog tijela.

Čitav bi se koncept mogao prevesti ovako: “Sije se tijelo obdareno prirodnim životom, a uskršava tijelo obdareno nadnaravnim životom/duhom.” Nadnaravni život za prirodno tijelo bio je dostupan u Edenu preko stabla života. U ovom retku ništa ne govori protiv materijalnosti budućeg tijela niti protiv povratka u prvotno stanje naše Zemlje.

Naravno, budući da će uskrslo tijelo biti slično Kristovom (Rim 8,23; 1 Kor 15,23; Fil 3,21; Kol 3,4), moramo smatrati da je ono obdareno životom i duhom, ali također i tijelom i kostima, što je On jasno rekao da ima u svojem uskrsnom stanju (Lk 24,39).

Naše fizičko tijelo možemo svrstati u svoje najskromnije darove. Pa i takvo još uvijek dokazuje da smo “stvoreni tako čudesno” (Ps 139,14) i da nismo isključeni iz “sveopće obnove”; naprotiv, ono treba ovo vrijeme obilježiti kao “otkupljenje našega tijela” (Rim 8,23).

IV. Odras biblijskog nauka o čovjeku na kršćanski život

Stvaranjem prvog ljudskog para suverenim činom Bog pokazuje svoju moć i mudrost. U tom smo smislu stvoreni Njemu na slavu. Čovjeka je stavio na vrh stvaranja kao “sliku Božju”, da bude predstavnik Božanstva pred ostalim stvorenjima ovoga svijeta. Dio te odgovornosti jest predstavljati Boga i u određenoj Mjeri biti sličan. Prvotno stanje obuhvaćalo je ovisnost o Bogu i pokoravanje Njegovoj volji. Budući da smo stvoreni na Božju sliku, “malo manji od Boga” (Ps 8,6), treba nas pokretati optimistička težnja za napredovanjem, a istodobno trebamo iskreno priznati da smo odgovorni Stvoritelju, drugim stvorenim bićima, samima sebi i nižim oblicima života.

Važnost čovjekove seksualnosti leži u činjenici da možemo uživati u društvu i intimnosti s drugima. Bog nije stvorio dvije osobe različitog spola, nego par koji je bio određen za skladan i dopunjavajući odnos. Time Biblija naglašava važnost društvene dimenzije čovječanstva. Premda nije uvijek za cjelovit ljudski život, Stvoritelj je odredio da brak bude izvor osobnog ostvarenja.

Budući da je Bog stvorio i muško i žensko na svoju sliku, među spolovima vlada jednakost. No nakon pada u grijeh Adamu i Evi je rečeno da će jedna od posljedica grijeha, za dobro njih oboje, biti da će muškarac s ljubavlju i brižnošću vladati obitelji. U cijeloj Bibliji žene zauzimaju položaj dostojanstva i odgovornosti. No Krist je nadišao običaje svojeg vremena i mjesta i ženama ukazao poštovanje. Takav odnos prema ženama treba biti smjernicom u postupanju kršćanina prema ženama.

U Božjim očima sve su rase jednako stvorene na Njegovu sliku. Dok su vrste životinja u izvještaju o stvaranju bile mnogorazlične, ljudska su bića pripadala samo jednoj vrsti. Rasna razlika kod ljudskih bića dolazi na drugo mjesto jer je do nje došlo genetskim varijacijama nakon što se stanovništvo raspršilo po Zemlji. Za razumijevanje doktrine o spasenju važno je shvatiti bitno jedinstvo čovječanstva.

Za Bibliju je čovjek udružena, a ne dvojaka osoba. Unutarnji život uvijek ovisi o njegovoj vanjskoj podlozi, biološkom organizmu. Duša i duh samo su intelektualni, osjećajni ili voljni izražaji cijele osobe. Sva ljudska uzajamna djelovanja i odnosi moraju uzeti u obzir činjenicu da se ljudsko biće ne sastoji od dijelova koji se mogu razdvojiti. Osoba kao cjelina živi i osoba kao cjelina umire. Biblijsko razumijevanje čovjekove naravi pomaže nam da integriramo fizičke i duhovne komponente naše osobnosti kako bismo mogli izgraditi zdraviji, skladniji i funkcionalniji život.

To što umrla osoba do uskrsnuća leži u grobu, ne osjećajući i ne znajući ništa, čini vrijeme provedeno u grobu kratkim kao treptaj oka. Nada u uskrsnuće nakon smrtnog sna draga je srcu kršćana i čini im tugovanje lakšim.

Podrijetlo zla u našem životu nalazimo u grijehu. Naši su praroditelji poželjeli spoznati dobro i zlo ili etičku samostalnost, pa su jedenjem zabranjenog ploda sebe onespobili za zajedništvo s Bogom. Lišeni ovog zajedništva, ljudi su postali podložni patnji, izrabljivačkim odnosima i na kraju smrti. Tako je zlo raskrinkano, ne kao legalna pojava u svemiru, već kao uljez protiv kojega se treba boriti, pobijediti ga i uništiti.

Prerušen u zmiju, Sotona je prouzročio pad Adama i Eve. On i dalje pokušava prevariti ljudska bića. Nekoć blizak Bogu, Sotona danas protiv Boga vodi kozmičku pobunu kojoj se pridružio Adam i time prouzročio da grijeh prožme čovječanstvo. Iluzija je proglasiti zlo samo društvenom nesrećom. Mi se borimo "protiv zlih duhova po nebesima" (Ef 6,12 – JB). Grijeh nisu samo zla djela, već i njihov uzročnik koji stanuje u našoj nutрини. Postati sličan Bogu zahtijeva stalnu budnost; na kraju će pobijediti Božja milost i snaga.

Budući da je grijeh pobuna protiv Boga, on zaslužuje plaću. Božansko naplaćivanje znači karanje i kažnjavanje. Dok će s jedne strane pobuna na kraju biti ugušena uvjerenjem i ljubavlju, s druge će strane oni koji ustraju u nepokajanju "požeti" potpuno uništenje u "druge smrti". Svi su ljudi podložni prvoj smrti, ali ona je tu samo zato da uskladi nagradu za one koji žive u različitim razdobljima; bezuvjetno će nestati prigodom uskrsnuća. Druga smrt je kazna za osobne grijehe, dok je prva posljedica Adamova grijeha. Oni koji prihvate Kristovu žrtvu i pomirenje, mogu smireno čekati vječni život kao nagradu, sigurni da je On za njih platio kaznu druge smrti.

Premda nam je malo poznato o budućem životu, možemo biti sigurni da će on doći. Također znamo da će otkupljeni živjeti kao tjelesna bića. Nebo će biti privremeno mjesto prebivanja spašenih dok budu sudjelovali u suđenju onima koji se nisu spasili. Trajni dom otkupljenih bit će ova Zemlja, obnovljena u svoje prvotno stanje. Bit će uspostavljena vječna pravednost. U proslavljenim duhovnim tijelima otkupljeni će s Kristom provoditi vječnost u Njegovom vječnom domu.

Svijest o vrijednosti čovjeka u Božjim očima treba nas ispuniti radosnom zahvalnošću. Istodobno trebamo imati osjećaj odgovornosti ne samo za sebe, već za dobrobit naše braće i sestara koji su također stvoreni na Božju sliku.

V. Povijesni pregled

A. Monizam i dualizam

Dualizam se u kršćanstvo uvukao preko grčke filozofije. O tome piše katolički teolog Enrique Dussel: "Kršćansko razumijevanje čovjeka oblikovano je unutar obzorja hebrejske misli i homogeno razvijeno u ranom kršćanstvu. Međutim, kršćanski svijet (kultura koju ne treba miješati s kršćanstvom) nastao je helenizacijom primitivnih iskustava, nadomještanjem drugog jezika i drugih logičkih instrumenata tumačenja i izražaja; tako je prešao u nešto ublaženi dualizam." (17)

Čak i prije klasičnih grčkih filozofskih škola, u Grčkoj je postojala dualistička tradicija (orfizam, pitagorizam) koja je isticala unutarnje čovjekove sposobnosti kao božanski element nasuprot manje vrijednom (materijalnom) tijelu. Razum je trebalo jačati vježbanjem, dok je tijelo trebalo asketizmom držati u podložnosti.

Platon (četvrto stoljeće prije Krista) je naučavao idealizam: konačna stvarnost je potpuno duhovna, a tijelo nije ništa drugo do grob za dušu (grčka igra riječima: *sōma, sēma*, "tijelo, grob"; Gorgias 493). Duša nadilazi zemaljski život, nestvorena je i besmrtna pa se nakon smrti seli iz jednog tijela u drugo (Fedon 75,76). Aristotel je ponudio alternativno gledište prema kojem su tijelo i duša dva aspekta iste osnovne stvarnosti: materija i oblik čovjeka. Međutim, Platonova je tradicija nadvladala Aristotela. Gnosticizam i neoplatonizam isticali su samo suprotnost tijela i duše, niječući biblijski nauk o uskrsnuću.

Rano kršćanstvo moralo se boriti s dekadentnim grčko-rimskim društvom labavog morala, ali se divilo platonizmu. Neki su rani kršćanski pisci osudili gnosticizam i dualizam koji ga je pratio, jer se protivio biblijskom nauku da je Bog stvorio materijalni svijet. Justin Mučenik (oko 100. – oko 165.), koji se obratio kad su mu dokazali da duša nije besmrtna već "prestaje postojati", optuživao je one koji su očekivali ne uskrsnuće, već "da njihove duše, kad umru, uzlaze na nebo" (Dijalog s Trifonom, 5,6,80). Premda je sačuvano malo ranokršćanske građe, ima je dovoljno da pokaže kako su mučenici, suočeni sa smrću, svoju nadu polagali u uskrsnuće, a ne neki raniji sastanak s Bogom, istodobno izražavajući monistička osvjedočenja (Klement, 1. Korinćanima 24–26; Polikarp, Mučeništvo 14). Međutim, poslije se u kršćanstvo počeo uvlačiti neoplatonizam. U Aleksandriji, učilištu grčke filozofije i kršćanske teologije, među crkvenim su se ocima pojavile predrasude prema tijelu kao sjedištu seksualnih i drugih strasti pa je kao uzor pobožnosti prihvaćen asketizam.

Crkveni su učenjaci još uvijek zadržali biblijsko naučavanje o stvaranju i uskrsnuću tijela, ali su istodobno postupno prihvatili ideju duše kao odvojenog entiteta. Učili su da duša, odvojena smrću, čeka, u svjesnom ili nesvjesnom stanju, uskrsnuće. Premda ova duša više nije bila preegzistirajuća (kao u Platonovim i drugim Origenovim ekstremnim gledištima), već stvorena, ona je od tog trenutka postala vječna.

U Srednjem vijeku se stanje između smrti i uskrsnuća smatralo svjesnim stanjem. Duša se nakon čovjekove smrti poziva na sud koji preduhitruje rezultate posljednjeg suda nakon uskrsnuća određujući hoće li ona uživati Božju prisutnost. Ovo uživanje, međutim, može biti odgođeno razdobljem čišćenja prije izlaska pred Boga. Takva se odgoda može izbjeći ako osoba živi asketskim životom čiji je cilj postizanje potpunog oprosta u ovom životu.

Ovaj nauk o čistilištu razvijen je dalje na zapadu s oprostajnicama kao alternativom tra-
pljenju tijela.

Krajem Srednjega vijeka, nešto manje dualističke aristotelovske ideje, dugo potiskivane u
kršćanskom svijetu, a sada uvedene u Europu preko španjolske židovsko-arapske kulture, pri-
vukle su pozornost skolastika, uključujući i Tomu Akvinskog. On je pokušao asimilirati Ari-
stotelovu ideju duše kao oblika i tijela kao materije čovjeka. Logika takvog stajališta ukazivala
je na to da je duša nerazdvojiva od tijela. No da bi ovu misao pomirio s postojećom crkvenom
tradicijom, Akvinski je pošao od pretpostavke da postoji čisto nematerijalni *mens* (um) pa
je tvrdio da duša "postojeći izvan prirode" nadživljava raspadanje umrlog čovjeka. Tako nije
uspio sačuvati biblijsko gledište o čovjeku.

Godine 1513. papa Leon X. osudio je ekstremne aristotelovske (averroističke) ideje. Samo
četiri godine poslije, krajnosti u prodaji oprostajnica potakle su reformaciju. Dok je težište
Lutherove (1483.-1546.) vijesti bilo opravdanje vjerom, u svojem odgovoru na bulu Leona X.
on je napao i ponovno potvrđenu doktrinu o besmrtnosti duše kao još jednu "od ovih beskraj-
nih monstruoznih izmišljotina rimskih dekretalija koje nisu drugo do gomila smeća" (Weimar
Ausgabe, sv. 7, str. 131,132). U to vrijeme on je tumačio da duša spava do uskrsnuća.

Ovo je pitanje postalo predmetom mnogih rasprava među protestantima; i sam se Luther
kolebao. Anglikanska crkva nikad nije u potpunosti odbacila čistilište, ostali jesu. Spavanje
duše, koje su branili Tyndale, Milton, prvi baptisti i mnogi drugi, odbacio je utjecajni Calvin
(1509.-1564.). Međutim, mnogi su učenjaci, pastori i kršćanske skupine uvijek zamjećivale i
prihvaćale biblijski monizam. U dvadesetom stoljeću prihvaćali su ga poznati teolozi kao što su
E. Brunner, R. Niebuhr i O. Cullmann. U novije vrijeme, zbunjeni tradicionalnim gledištem o
paklu kao beskonačnoj patnji i mučenju, poznati evangelici kao što su J. W. Wenham, J. R. Stott
i Clark H. Pinnock također su poduprli biblijski nauk o spavanju duše. No ono još uvijek treba
doprijeti do šire javnosti: "Dvadeset godina poslije ... [nakon klasičnog eseja Oscara Cull-
manna] laici još uvijek polažu nadu u besmrtnu dušu, premda sve veći broj biblijskih znan-
stvenika i teologa govore, uglavnom među sobom, da je to pogansko naučavanje." (Myers 78)

B. Adventističko odbacivanje urođene besmrtnosti

Prvi mileritski adventisti postupno su iz Svetoga pisma došli do te istine. Budući da se o
ovom predmetu naširoko raspravljalo u osamnaestom i devetnaestom stoljeću, pojedini čla-
novi adventnog pokreta bez sumnje su osobno vjerovali u ovu istinu. Na primjer Argentinac
Francisco Ramos Mexia, inače svetkovatelj subote i rani "adventist" škotskog prezbiterijanskog
podrijetla, napisao je oko 1816. na riječi u Djelima 2,34 na rubu svojeg osobnog primjerka djela
Manuela Lacunze Venida del Mesías en gloria y magestad, III, 293 oštar komentar: "Dakako,
David nije uzišao na nebo." Iz ovog teksta je zaključio da "će se čovjek zajedno sa svojom du-
šom, ili kako to god nazvali, raspasti: 'U prah ćeš se i vratit!' No on će poslije iz njega uskrsnuti,
gospodo!"

Kao javni članak vjere, ovu je istinu među mileritskim adventistima prvi zagovarao Geor-
ge Storrs, bivši metodistički propovjednik. On se osvjedočio u smrtnost cijelog ljudskog bića
1841. čitanjem traktata što ga je šest godina prije objavio neki Henry Grew. Sljedeće je godi-
ne, zahvaljujući utjecaju Charlesa Fitcha, prihvatio i adventistički nauk o Kristovom povratku.

Pošto je *The Signs of the Times* 1842. prekorio drugog adventističkog propovjednika zbog propovijedanja ove biblijske istine, Storrs je ustao u njezinu obranu u *Six Sermons* i počeo s izdavanjem časopisa *Bible Examiner*, posvećenog ovom pitanju.

Charles Fitch mu se 1844. u ovome pridružio, unatoč protivljenju Williama Millera i drugih vođa pokreta. Ni oni nisu mogli spriječiti da ova doktrina uhvati duboke korijene među mileritskim adventistima, kako se to vidi iz deset temeljnih vjerovanja milerita koja su prihvatili 1845. na konferenciji u Albanyju. Jedno od njih glasilo je da spašeni baštinu ne primaju kad umru, već prigodom drugoga Kristovog dolaska.

Premda su se mileriti poslije podijelili na više frakcija, svi su zadržali vjerovanje u smrtnost cijelog čovjeka. Među adventistima sedmoga dana R. F. Cottrell i James White branili su ovo vjerovanje na stranicama časopisa *Review and Herald* još od 1853. Konačno uništenje zlih uvršteno je u "Deklaraciju o temeljnim načelima adventista sedmoga dana", objavljenoj 1874. u *Signs of the Times*.

C. Univerzalnost grijeha

S vremenom su kršćani izgubili iz vida biblijski nauk o univerzalnosti čovjekova grijeha. Pelagije (peto stoljeće) je u dobronamjernom, ali pogrešno usmjerenom naporu da propovijeda samosvladavanje, naučavao da je Adam svojim grijehom samo dao loš primjer, ali nije utjecao na našu sposobnost izbora. U Božjim su očima novorođena djeca u istom stanju kao Adam prije pada u grijeh. Zbog toga su se u svakom razdoblju neki bili u stanju oduprijeti kušnjama i ne sagriješiti; većini je, naravno, potrebna Božja milost za spasenje (vidi Augustin, *On the Proceedings of Pelagius* 23 [NPNF-1, sv. 5, str. 193]).

Augustin (354.–430.), Pelagijev suvremenik, lako je dokazao nebiblijski karakter pelagijanizma. Nepostojanje bezgrešnih ljudskih bića jedna je od istina koju naglašava Sveto pismo (1 Kr 8,46; Ps 143;2; Izr 20,9; Prop 7,20; Rim 3,10-23; 1 Iv 1,8-10). Grijeh je sila koju može nadvladati samo novorođena osoba Božjom milošću, a ne golom snagom volje. Međutim, Augustin je istodobno naučavao da nismo rođeni kao Adam prije pada, već s njegovom krivnjom (istočni grijeh) i s tako iskvarenom i izopačenom voljom da bez Božje milosti nismo u stanju izabrati ni put spasenja. Polazeći od krajnje izopačenosti čovjeka, zaključio je da je spasonosna milost neodoljiva, pa stoga neke (one koji će biti izgubljeni) Bog ni nije izabrao za spasenje. Ovo je naučavanje poznato kao dvostruka predestinacija, budući da je neizbor za spasenje isto što i osuda na propast.

Crkva je u ono vrijeme prihvatila njegovu kritiku Pelagija, ali je odbacila dvostruku predestinaciju. Jedan sinod u Orangeu u južnoj Francuskoj (529.) prihvatio je istočni grijeh, potrebu za milošću i djelovanjem Svetoga Duha u nama da se odlučimo za vjeru i spasenje. S druge strane podsjetio je kršćane da milost nije neodoljiva: oni koji se protive istini odupiru se Svetome Duhu. Prema ovom sinodu, dakle, nitko nije predodređen za propast. To je stoljećima bilo prihvaćeno mišljenje Crkve.

S dolaskom reformacije, obnovljeno naglašavanje spasenja milošću po vjeri a ne po djelima (koja su proizvod ljude volje), ponovno je učinilo privlačnima neka od odbačenih Augustinovih gledišta. Međutim, o ovom pitanju različiti su teolozi imali i različita uvjerenja. Luther (1483.–1546.) je na-

glašavao iskvarenost ljudske volje, dok je njegov prijatelj Melanchthon (1497.–1560.) važno mjesto u spasenju davao slobodnoj volji u suradnji s milošću. Calvin (1509.–1564.) je prihvatio dvostruku predestinaciju, premda je u kalvinističkoj Nizozemskoj Arminije (1560.–1609.) zagovarao jedan i sveopći poziv na spasenje. Prema ovom gledištu milost nije neodoljiva, jer se mnogi neće spasiti. Milost se može odbaciti čak kad je čovjek prihvati; poslije može otpasti od nje.

Oni koji su djelomično odbacili Augustinova gledišta, postali su poznati kao polupelagisti. Katolički polupelagijanizam odbacio je dvostruku predestinaciju. Protestantski polupelagijanizam napustio je i ideju o istočnom grijehu. Ono što nasljeđujemo od Adama nije krivnja, već izopačenost. Rađamo se sa sklonostima prema zlu, koje su korijen grijeha, a one tijekom života rađaju grešne misli, riječi i postupke.

D. Adventističko mišljenje

Tijekom razvoja svojih vjerovanja, adventisti sedmoga dana bili su više zaokupljeni praktičnim naukoma Svetoga pisma nego razvijanjem sistematske teologije. Nekim je predmetima posvećivano više pozornosti nego drugima. Stoga se, povijesno gledano, adventiste sedmoga dana po razumijevanju može klasificirati uglavnom kao arminijance (QOD 402-406), premda, kao i u protestantizmu u cjelini, postoje različiti naglasci (Heppenstall 107-128; Gulley).

VI. Literatura

- Andreasen, R. S. *On Being Human*. Grand Rapids, Eerdmans, 1982.
- Barth, K. *Church Dogmatics*. 4 sveska. Edinburgh, T. & T. Clark, 1936.–1962.
- Brunner, E. *The Divine Imperative*. Philadelphia, Westminster, 1957.
- Cullmann, O. *Immortality of the Soul or Resurrection of the Dead?* New York, Macmillan, 1958.
- Dussel, E. *El Dualismo en la Antropologia de la Cristiandad*. Buenos Aires, Guadalupe, 1974.
- Flick, M. i Z. Alszeghy. *Antropologia Teologica*. Salamanca, N. Y., Sigueme, 1985.
- Froom, L. E. *The Conditionalist Faith of Our Fathers*. 2 sveska. Washington, D.C., Review and Herald, 1965.–1966.
- Gulley, N. "In Every Way but One." *Adventist Review*, 25. siječnja 1990.
- Heppenstall, Edward. *The Man Who Is God*. Washington, D.C., Review and Herald, 1977.
- Johnsen, C. *Man, the Indivisible*. Oslo, Universitetsforlaget, 1971.
- McDonald, H. D. *The Christian View of Man*. Westcheste, Ill., Crossway Books, 1981.
- Myers, D. C. *The Human Puzzle*. San Francisco, Harper and Row, 1978.
- Niebuhr, R. *The Nature and Destiny of Man*. New York, Charles Scribner's Sons, 1943.
- Olsen, V. Norskov. *Man, the Image of God*. Hagerstown, Md., Review and Herald, 1988.
- Rice, R. *The Reign of God*. Berrien Springs, Mich., Andrews University Press, 1985.
- Seventh-day Adventists Answer Questions on Doctrine*. Washington, D. C., Review and Herald, 1957.
- Shea, W. H. "The Unity of the Creation Account". *Origins* 5 (1978.), str. 9-38.
- Shea, W. H. "Literary Structural Parallels Between Genesis 1 and 2". *Origins* 16 (1989.), str. 49-68.

Smedes, L. B. *Sex for Christians*. Grand Rapids, Eerdmans, 1975.

Vaucher, A. F. *L'histoire du salut*. Dammarie-les-Lys, Francuska, Vie et Santé, 1951.

Wolff, H. W. *Anthropologie des alten Testaments*. München, Kaiser Verlag, 1973.

Zurcher, J. *The Nature and Destiny of Man*. New York, Philadelphia, Philosophical Library, 1969.

Dodatak A

Status žene u Bibliji

Tamo gdje je vladao patrijarhat, kao na starom Bliskom istoku, žene su se nalazile u vrlo nezahvalnom položaju. Ali čak i tamo, bar među Hebrejima, žene i djevojke javno su se pojavljivale u svakidašnjem životu i u svećanim prilikama (Post 24,13; Izl 2,16; Pnz 12,12; Suci 21,21), mogle su nasljeđivati u odsutnosti braće (Br 27,8) i bile su pitane prije sklapanja braka (Post 24,39.58). Izreke 31,10-31 pokazuju različita područja koja su bila dostupna ženi. Pozitivni primjeri kao što su Sara, Rebeka i Abigajila, te negativni Izebela i Atalija, otkrivaju snagu ženskog utjecaja koji je u određenim prilikama (Debora, Suci 4 i 5) bio dalekosežan i odlučan za cijeli narod. Pavao ističe da je muž glava ženi (1 Kor 11,3) i da je Adam stvoren prije Eve (rr. 7-9; 1 Tim 2,13). Zbog ovakve situacije apostol preporučuje ženama da se u crkvi češljaju na određen način (1 Kor 11,5-7) kao i da se ponašaju na određene načine (1 Kor 14,34-36; 1 Tim 2,11.12). S druge strane apostol kao protutežu ishoda žene od muškarca potvrđuje uzajamnu ovisnost oba spola (1 Kor 11,11.12). Pavao također prihvaća sudjelovanje prikladno odjevenih žena u javnoj molitvi i proricanju (r. 5). Iz drugih novozavjetnih tekstova vidljivo je da su žene u zajednici bile vrlo utjecajne (Dj 9,36; 13,50; 17,4; Rim 16,6.12), služile su kao učiteljice (Dj 18,26; Rim 16,3), "đakonice" (Rim 16,1) i suradnice u Pavlovom apostolskom djelovanju (Rim 16,7; Fil 4,3).

Sam Krist bio je u postupanju sa ženama otvoreniji od svojih suvremenika: nastojao je pridobiti njihove duše (Iv 4,27), podučavao ih je duhovnim stvarima (Lk 10,39), liječio subotom (Lk 13,10-13), odvažno ih branio (Mk 12,40; 14,6), ignorirao njihovu "nečistoću" (Lk 18,43-48), okupljao ih oko sebe (r. 2; Mt 27,55.56) i općenito nastojao ojačati njihov potencijal i vrijednost, kao što su to činili i Njegovi apostoli (Gal 3,28).

Dodatak B

Odnosi između muža i žene

Srodan predmet je hijerarhija unutar samoga braka. Bog je prokleo zmiju (Post 3,14) i tlo (r. 17), pretkazujući posljedice po muškarca i ženu (rr.16-19). Ona će patiti prigodom rađanja, "u mukama djecu ćeš rađati. Žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodarit nad tobom" (r. 16). Budući da će muškarac morati naporno obrađivati škrtu i nezahvalnu zemlju, teret podizanja obitelji past će na ženu. Unatoč ovim teškoćama, koje bi lako mogle obeshrabriti ženu da se ne upusti u intimni odnos s mužem, ona će za njim osjećati žudnju, što će pripomoći održavanju njihove zajednice. U promijenjenim odnosima u svijetu izloženom grijehu, ona će izgubiti dio svoje prijašnje samostalnosti i postati podložna mužu. Njegova vladavina, međutim, ne smije biti tiranija. Izraz "gospodarit", māšal, može ukazivati na blagoslovljeno, milostivo gospodarenje, kao što je Božje (2 Sam 23,2) i čak podrazumijevati zaštitu i ljubav kao u Izaiji 40,10.11.

Ove značajke muževe uloge Pavao naglašava u 1. Korinćanima 11,3 i Efežanima 5,23.

Pavao je također savjetovao ženama da poštuju autoritet svojih muževa, posebno u crkvi (1 Kor 11,2-16; 14,34-38; 1 Tim 2,11-14). Teško je ocijeniti precizni domašaj ovih uputa jer nam nedostaju točne informacije o situaciji koja ih je potaknula. Možda su supruge nekih katekumena postale kamen spoticanja praveći se duhovno nadmoćnima nad svojim muževima. Ako je to bio slučaj, onda je Pavao novoobraćenika želio uputiti da “novi čovjek u Kristu” treba slijediti red uspostavljen prigodom stvaranja prvog čovjeka – “najprije” je bila stvorena glava obitelji (1 Tim 2,12.13). Neke su se žene možda miješale kad je crkva na okupu (ekklēsia) vršila svoje poslove. U tom slučaju Pavao će naglasiti potrebu da poštuju legitimne autoritete.

U svakom slučaju, u okviru ovoga grešnog svijeta pokornost žena je zapravo blagoslov za dom, kao što je naporan rad i briga sakriveni blagoslov za muškarca. Mi trebamo ponizno prihvatiti Božje sudove. Kršćani očekuju vrijeme kad će nestati prokletstva izgovorena u Edenu (Otk 22,3). Pavlov savjet: “Žene neka se pokoravaju svojim muževima” (Ef 5,22), ne bi, dakle, trebalo apsolutizirati više od njegova savjeta: “Robovi, pokoravajte se svojim zemaljskim gospodarima” (Ef 6,5). Oba savjeta imaju trajnu vrijednost, ali ih treba primijeniti u skladu s institucijama, uvjetima i običajima u društvu u kojem živimo ako ih Sveto pismo ne osuđuje.

SUMMARY

The Doctrine of Man

Even though “theology” literally means “a discussion or study of God,” man is one of its most important subjects. God revealed Himself as the Father of the human race (Matt. 6:9), through a Son who is not ashamed to claim human beings as His brothers and sisters (Heb. 2:11), and in the Spirit who takes humanity as His abode (1 Cor. 6:19).

While not feeling the perplexity and despair so often encountered among philosophers, biblical writers still pose the questions What is man? and Who am I? The Bible sets those questions in a context of reverence for God’s works (Ps. 8:4) and His condescension toward humankind (Job 7:17), of thankfulness prompted by His grace (2 Sam. 7:18; Ps. 144:3), and humility facing the vastness of the task He has assigned (Ex. 3:11). We should do likewise.

“Theological anthropology” (the study of man from a biblical viewpoint) is usually discussed in connection with cosmology (which deals with the created universe), protology (the original state of affairs in the world), hamartiology (the vastly different state of affairs introduced by sin), and eschatology (the doctrine of the last things).

This is reasonable, for things acquire meaning in their natural context (hence the connection with cosmology). Though this relationship is now obscured by the consequences of sin, the origin of a being and its destiny disclose its nature. The nature of human beings is thus revealed in their creation (protology) and future state (eschatology).

In this essay “man” is used in a generic sense as found in Genesis 1:27, and refers to both men and women.

Key words: *Doctrine of Man, Theological Anthropology, Protology, Hamartiology*

Izvornik: Aecio E. Cairus. „The Doctrine of Man.“ U *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*. Urednik, Raoul Dederen. Hagerstown, MD.: Review and Herald, 2000. Str. 205-232.

Prijevod: *Milan Šušljic*

